

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

**Kunstcriticus Anna Tilroe
en het gevecht tegen
de zelfgenoegzaamheid**

NUMMER 7 JULI 1992
PRIJS: F4,50

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

47-STE JAARGANG
NUMMER 7
JULI 1992

Redactie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.

Kantooradres:
Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfd)
Ingeborg van Teeseling

Medewerkers:
Marco Broggreve, Ingrid Cramer,
Tom Janssen, Mieke Julien,
Bart Koetsenruijter, Yoeke Nagel,
Chris Pennarts, Els van Thiel,
Sylvia Weve

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Prepress/ Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht BV

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Saskia ter Kuile
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermesen

Abonnement:
Een jaarabonnement kost f 30,-
Bel 030 - 318145 (Toestel 28)
Leden van het
Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis.
Zie ook informatie achterin
dit blad.

Advertentietarieven:
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht. Een folder
is op aanvraag verkrijgbaar.

Foto omslag:
Chris Pennarts

**HET VOLGENDE
NUMMER**
VERSCIJNT BEGIN SEPT.
KOPIJ DAARVOOR MOET
UITERLIJK 11 AUGUSTUS
IN HET BEZIT ZIJN
VAN DE REDACTIE.

**"TJA, HET LEVEN
GAAT VERDER".**

**MAAR WIE LEEFT ER
MET ZE MEE?**

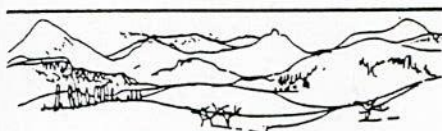
Als je je eigen kind verliest, valt er een grote stilte
in je leven. Die vaak alleen maar beklemmender
wordt. Omdat veel mensen uit angst over te praten,
liever wegblijven.

Maar zo'n verlies verwerk je niet zomaar. Daar
heb je anderen bij nodig. En één daarvan bent u.

MEDELIJDEN HELPT NIET. MEELEVEN WEL.

SIRE

(Ingezonden mededelingen)

U wilt er even uit ?

Een prima combinatie, om wandelend
de natuur te genieten en bijna drie-
dimensioneel te ervaren, hoe wijn en
ook bier samenhangt met het
landschap, de mensen en hun cultuur.

Overdag
wandeltochten door landschappen met
grillige rotsformaties, klaterende
beekjes en uitgestrekte bossen
over afwisselende wandelpaden langs
kasteelruïnes en door warme wijn-
gaarden en weilanden. Onderweg wordt
er gepauzeerd en aangeschoven aan
uitnodigende tafels in een Hütte,
Waldgaststätte of Brauerei-Gasthof.
's Avonds proeverijen.

18-25.7.+ 11-18.8.+ 30.9.-7.10.92

"door Dultslang"
Wijn- en Bier Wandeltochten

Informatie & Aanmelding:
020 - 6854845 & 070 - 3620707

Dit is het julinumnummer van
de 'Humanist'.
In augustus verschijnt
er geen nummer.
Het volgende nummer
komt uit op 1 september.
De redactie wenst alle
lezers een goede vakantie!

(Ingezonden mededelingen)

**Vandaag worden er
400.000
kinderen geboren.**

Morgen ook.

Stichting
Wereld & Bevolking
Laren
Tel. 02153-82551

In dit nummer

Interview met Anna Tilroe

10 t/m 14

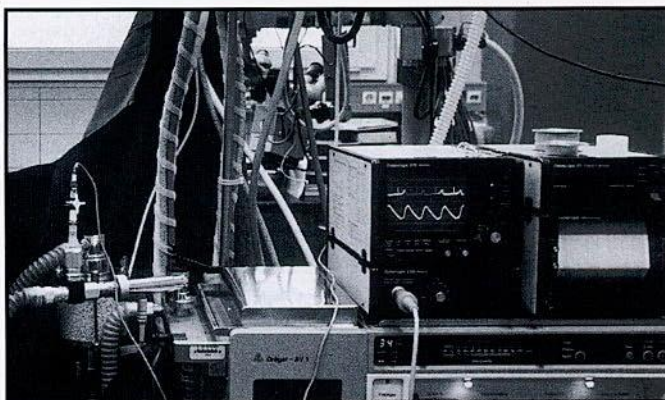
Ze denkt niet dat kunst de wereld kan veranderen. Wel dat kunst sommige mensen openener en vrijer maakt. En dat goede kunst de zelfgenoegzaamheid onderuit kan halen. Eén ding weet ze zeker: zonder kunst zou de wereld ondraaglijk worden. Een gesprek over kijken en nieuwsgierigheid, met de verwarring als uitgangspunt.

Standpunt over comapatiënten

6/7

Moet de medische behandeling van een comapatiënt eendeloos worden voortgezet? Of mag die behandeling op een gegeven moment worden gestopt? En zo ja, op welk moment dan? En wie beslist daarover? Het standpunt van het HV-bestuur.

Paars voor broederschap

18/19

Met het opstellen van een 'Paars Regeerakkoord' doorbreken jongerenorganisaties van PvdA, VVD en D66 de mythe dat socialisme en liberalisme onverenigbaar zouden zijn. Op veel gebieden komen ze met gezamenlijke ideeën die verrassend ver gaan. Voor Guus den Besten heeft de jeugd weer de toekomst.

De zeven Socrates-hoogleraren

24 t/m 26

Ze geven allen colleges over zaken die te maken hebben met humanisme, ethiek en levenbeschouwing. In deze 'Humanist' presenteren zij zich met hun programma voor het komende seizoen. En van ieder alvast een prikkelende uitspraak.

En verder natuurlijk:

Brieven van lezers op 4/5
HV-nieuws op 8/9 en 30/31
Boekbespreking op 16/17
Radio & televisie op 28/29
Ander nieuws op pagina's 20 t/m 23

Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De
redactie behoudt zich
het recht voor om
brieven in te korten of
niet te plaatsen.

Wie tolereert wie?

Feitelijk doe ik het niet van harte, omdat een ieder natuurlijk vrij moet zijn een eigen mening te koesteren, maar ik vind dat ik nu toch even een kanttekening moet plaatsen bij de brief van Truus van Woerden in het afgelopen meummer. Waarschijnlijk geheel onbewust en onbedoeld heeft ze toch uitlatingen gedaan die, in ieder geval voor mij, toch tegen het humanistisch gedachtengoed indruisen. Ik meen daar van mijn kant toch voor op te mogen komen. Al kan ik er alle begrip voor opbrengen dat ze met een zeker gevoel aan bepaalde negatieve ervaringen in haar leven terugdenkt. Het is altijd een kwalijke zaak als mensen zich intolerant opstellen tegenover anderen, niet in de laatste plaats in levensbeschouwelijk opzicht. Tot zover kan ik het volmondig met haar eens zijn. Waar ik me echter fel tegen verzet, is de gedachte dat het Humanistisch Verbond een buitenkerkelijk front zou zijn tegen religieuze invloeden. Ik meen te mogen opmerken dat het mevrouw van Woerden als humaniste niet zou misstaan om ieder ander het recht te gunnen een strikt eigen levensbeschouwing te koesteren. Ik zou zelfs nog verder willen gaan: voor een humanist mag het al dan niet geloven in een godsbeeld, dan wel -persoon, a priori niet ter discussie staan. Om met een gelovige hierover een welles-nietes gesprek aan te gaan, staat gelijk met iemand tot het inzicht te brengen dat rood feitelijk zwart is. Een gelovige die stellig beweert dagelijks met 'GOD' in contact te staan, geloof ik op zijn/haar woord. Het is per slot een innerlijke beleving, en wie ben ik om de

geloofswereld van een ander omver te halen? Nu weet ik best dat de volgzzaamheid dat menig geloof oproept ook lagere doelen kan dienen, en dat is iets dat absoluut verwerpelijk is. Maar dit is natuurlijk niet iets waar we de gelovigen als persoon aansprakelijk voor kunnen stellen. Net zomin als dat we de koningin mogen verwijten dat ze de troonrede (die ze trouwens niet zelf schrijft) eindigt met een bede, of dat op ons muntgeld 'God zij met ons' staat. Laten we ons wel bedenken: door de eeuwen heen heeft de mensheid uiting gegeven aan de behoefte om in een hogere macht te geloven. In vergelijking hiermee is het humanisme als een jong kind naast een hoogbejaarde. We kunnen ons afvragen: wie tolereert nu wie.

Wouter Heitzer (Voorburg)

Vrouwenbesnijdenis

Naar aanleiding van de HOS-uitzending van de film "Act of love" over vrouwenbesnijdenis de volgende vraag: waar blijft commentaar van de hooggeleerde dames/heren die zo ruimschoots aanwezig zijn in het Verbond en de Universiteit van Humanistiek? Nu dit afgrijselijke cultuurverschijnsel ook tot ons land schijnt door te dringen, had ik vanuit het gezaghebbende "humanistische" bolwerk toch op zijn minst enige aandacht voor dit fenomeen verwacht. Dit is bij uitstek een issue waar een duidelijk oordeel over geventileerd had kunnen worden. Is er al geprotesteerd bij Simons tegen het eventueel toestaan van "een lichte vorm" van besnijdenis van Somalische vrouwen in Nederland! Wordt het HV een permissief (= uit gemakzucht tolerant) Verbond of gaat het Verbond aan anomie (= gevoel van onzekerheid over oude en nieuwe waarden en normen) lijden? Zolang culturele uitingvormen ludiek zijn ala, maar dit is echt niet leuk meer!

Sabina van der Hem
(Amersfoort)

Humanisme schadelijk voor opvoeding?

In de Humanist van maart stond een artikel over het onderzoek van mevrouw Diewertje Bakker naar stijlen van opvoeding. Op deze bijdrage kwam tot nog toe tot mijn verbazing in een volgend nummer geen reactie. Daarom het onderstaande alsnog. Het artikel begint met de vraag of humanisme wel een kind-vriendelijke overtuiging is. Dat lijkt mij een onzinnige vraag. Van elke levensbeschouwing kun je je afvragen hoe nu de 'vertaling' naar kinderen plaatsvindt. Levensbeschouwing heeft waarschijnlijk zo veel te maken met reflecties van volwassenen op het leven dat ze in haar authentieke vorm meestal niet direct kinderen zal aanspreken. Overigens willen we met deze uitspraak niets bijdragen aan de vaak al te betuttelende benadering van kinderen, maar slechts nuchter constateren dat het bedenken en het beleven van volwassenen niet direct bij kinderen zo veel actualiteitswaarde hebben. We zullen dan ook sommige waarden van volwassenen een vorm dienen te geven waardoor ze voor kinderen interessant kunnen worden. Onze 'vertaaltalk' is ook nogal delicaat. Want kinderen zullen een en ander moeten kunnen bewaren tot ze volwassen zijn. Ons oogmerk zal toch niet moeten zijn dat we van kinderen kleine 'humanistjes' maken. Pas uitgerijpt en volgroeid zullen mensen kunnen reflecteren op hun situatie en voor die reflectie hun eigen woorden kiezen. Een tweede vraag in genoemd artikel is: moet je een kind met redelijkheid en argumenten om de oren slaan? Ook deze vraag roept protest op. Want Diewertje

Bakker identificeert blijkbaar humanisme met redelijkheid en redelijkheid dan weer met argumenteren. Als we ons zelf op deze manier presenteren, komen we met een imago over humanisme dat hoop ik achterhaald is. Zeker, er heeft in een bepaalde periode een stroming in het humanisme bestaan die het gesuggereerde beeld misschien had aanvaard. Maar het type redelijkheid dat het humanisme door de eeuwen heen heeft gehuldigd, berustte op een oriëntatie op de levenspraktijk waarin niet alleen aan waarheid (en dus argumentatie) maar ook aan normativiteit en aan echtheid een eminente waarde werd toegekend. Bij normativiteit denken we dan aan grondvragen als: hoe kiezen we goed en hoe kiezen we kwaad? En: wanneer is goed goed? En bij echtheid denken we aan: wat ervaart de mens in zijn specifieke situatie? En: hoe uit hij dat? Kinderen zijn vaak dicht bij de echtheid dan bij de zogeheten objectieve waarheid. Het redelijk opvoeden van kinderen, waar ik voor zou willen pleiten, betekent dat we:

- a. kinderen überhaupt niet kapot maken met "al die argumenten", maar de interactie aangaan op bedoeld niveau van echtheid,
- b. we dan niet behoeven te kiezen tussen "redelijkheid" en warmte, want dat is een valse tegenstelling. We sluiten alleen aan op het redelijkheidsniveau waarop het kind functioneert en dat eist emotionele openheid.

Vooralsnog blijft onbewezen dat overtuigende humanisten hun kinderen minder goed

kunnen begeleiden naar een evenwichtige volwassenheid. En waar teleurstelling en tegenslag kinderen in hun ontwikkeling treft, is verband met humanistische opvattingen van hun ouders nog niet aangetoond. Concluderend: bedoeld artikel is schadelijk voor de beeldvorming omtrent humanisme.

J.B. (Amsterdam)

Zijn vrouwen gewelddadig?

Met veel plezier en inspiratie las ik het interview met Rosi Braidotti in de Humanist van februari. Als feministe blijkt zij niet te geloven dat vrouwen het beter zouden doen als zij de macht hadden dan mannen. Wel erkent zij verschillen tussen mannen en vrouwen, en beschouwt ze het verschil niet als probleem maar als begin van nieuwe mogelijkheden en ideeën. Tot mijn verbazing stelt ze echter: "Vrouwen vechten net zo goed in oorlogen, vermoorden en verkrachten en doen anderen pijn. Het verschil is niet a priori positief". Dat is wel een hele scheve voorstelling van zaken. Nog geen 5% vrouwen maakt deel uit van het leger. Het aantal vrouwen dat moord op het geweten heeft, ligt vele malen lager dan bij mannen. Hoeveel zaken zijn er bekend van verkrachting gepleegd door vrouwen?

Juist dit man-vrouw verschil kan een enorme uitdaging betekenen bij het vormgeven van de macht die vrouwen nu hebben - die ze nu hebben verworven na de eerste en de tweede feministische golf. Virginia Woolf zei: "Juist het verschil is hetgene dat vrouwen te bieden hebben als bijdrage aan de cultuur, aan de wereld." Laten we ons vrouwelijke gebrek aan geweld dus omhelzen en het gebruiken in de manier waarop we onze macht aanwenden. Ik geloof zeker dat er wat dat betreft ook verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke humanisten zijn.

Margot Klute (Amsterdam)

VROEG OF LAAT

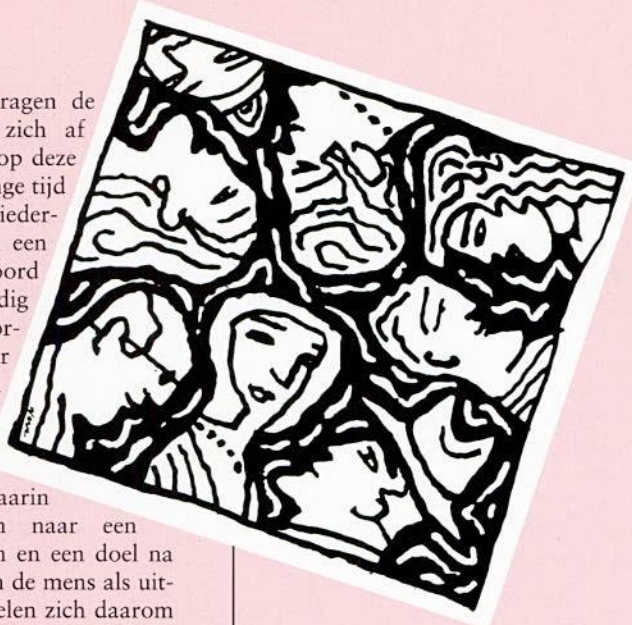
Vroeg of laat vragen de meeste mensen zich af wat ze eigenlijk op deze wereld doen. Lange tijd was voor bijna iedereen die vraag een weet. Het antwoord heette eenvoudig God. Tegenwoordig is dat voor veel mensen anders. Zij nemen geen genoegen met een antwoord waarin wordt verwezen naar een macht boven hen en een doel na dit leven. Zij zien de mens als uitgangspunt en voelen zich daarom humanist.

Het humanisme gaat er vanuit dat de mens niet alle weet van het leven en de wereld kan hebben. Het is aan de mens zelf om te bepalen hoe in het leven te staan. Het leven wordt door humanisten dan ook niet bij voorbaat zinvol of zinloos geacht. Door ons doen en laten, door de keuzes die we maken, geeft de mens er zelf betekenis aan.

Zo'n twee miljoen Nederlanders herkennen in het humanisme hun eigen ideeën. Maar slechts weinigen worden lid van het Humanistisch Verbond. Dat is jammer. Want het Humanistisch Verbond gaat uit van het recht op zelfbeschikking van ieder mens. Het komt op voor emancipatie en verzet zich tegen onderdrukking, dogma's en taboes. Het HV behartigt de belangen van humanisten en in veel gevallen ook die van andere buitenkerkelijken in de samenleving. En omdat je samen nu eenmaal meer kunt dan in je eentje, wil het Verbond zo veel mogelijk mensen verenigen die zich in het humanisme herkennen.

Ook u kunt lid worden van het Humanistisch Verbond.

Voor de hoogte van de contributie houden we als richtlijn een half procent van het bruto-inkomen aan. De minimum-contributie houden we als richtlijn een half procent van het bruto-inkomen aan. De minimum-contributie is

f 75,- bij een brutojaarincome van f 18.000,- of hoger. Bij een lager bruto-inkomen betaalt u f 45,-. Jongeren onder 27 jaar betalen een minimum van f 35,-. Desgewenst kunt u de contributie in termijnen betalen.

Het blad de 'Humanist' is bij het lidmaatschap inbegrepen. Zonder verdere kosten kan een persoon die op hetzelfde adres woont, medelid worden. Deze ontvangt dan geen exemplaar van de Humanist.

U kunt zich ook opgeven als abonnee van de 'Humanist'. een jaarabonnement kost slechts: f 30,-. De 'Humanist' verschijnt negen keer per jaar en laat vele bekende en minder bekende (maar niet minder boeiende) mensen aan het woord. Zo werden onder anderen Vaclav Havel, Ischa Meyer, Fay Weldon, Anja Meulenbelt, Olivier Sacks, Conny Braam, Pierre Janssen, Frank Martinus Arion en Rosi Braidotti aan de tand gevoeld over hun normen en waarden, visies en drijfveren. Naast tal van serieuze, beschouwelijke zaken wordt (met name in de themanummers) ook vol humor en ironie tegen mens en wereld aangekeken door bekende columnisten en cartoonisten.

Heeft u belangstelling? Stuur een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of bel even: 030-318145. U kunt ook eerst een gratis informatiepakket aanvragen.

Bij onomkeerbaar coma:

STOP KUNST ALS DA

Moet de medische behandeling van een comapatiënt eindeloos worden voortgezet? Of mag je die behandeling - wat meestal wil zeggen het toedienen van kunstmatig voedsel - op een gegeven moment staken? Op welk moment dan? En wie beslist daarover? De arts Dirk Pranger doet in zijn proefschrift een poging de discussie over dit onderwerp opnieuw aan te zwengelen. Zijn conclusie luidt: 'Als aan een aantal voorwaarden is voldaan, mag de kunstmatige voeding van een comapatiënt worden stopgezet'. Het bestuur van het Humanistisch

Verbond deelt deze conclusie, maar denkt anders over de voorwaarden die aan het stopzetten van de behandeling moet worden gesteld.

ATIGE VOEDING EDISCH GEEN ZIN MEER HEEFT

Enkele jaren geleden hield de zaak-Ineke Stinissen de gemoederen zeer bezig. Deze vrouw lag al meer dan tien jaar in coma. Haar man bewoog hemel en aarde om de behandelaars in het verzorgingstehuis zover te krijgen dat ze zouden stoppen met het kunstmatig toedienen van voedsel. Uiteindelijk slaagde hij er in om aan haar zinloos lijden een eind te maken: Ineke Stinissen kreeg geen voedsel meer toegediend en overleed. Maar deze zaak leidde niet tot een principiële uitspraak over wat mag en wat moet.

In het proefschrift waarmee Dirk Pranger promoveert tot doctor in de Godgeleerdheid (richting medische ethiek) probeert hij alsnog tot zo'n principiële formulering te komen met de stelling: 'De kunstmatige voeding van een comapatiënt mag worden stopgezet, mits medisch met voldoende zekerheid is vastgesteld dat de patiënt niet meer bij bewustzijn zal komen. En als de familie er nadrukkelijk en weloverwogen om vraagt.'

Met de eerste deel van de stelling is Serge Ydo, lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond het eens. "De arts moet op grond van diens professionaliteit beoordelen of medisch handelen (nog) zinvol is. Als medisch handelen zinloos

is, eindigt de bevoegdheid van de arts tot handelen. De arts kan dan besluiten de behandeling - in het geval van een comapatiënt meestal het kunstmatig toedienen van voedsel - te staken." Meestal overlijdt de patiënt daarna. Dat is reden voor anderen om daaruit te concluderen dat de arts die stopt met het toedienen van voedsel de comapatiënt dus laat overlijden. 'Dat is levensbeëindigend handelen en dat mag niet', wordt dan gezegd. Het HV-hoofdbestuur denkt daar anders over. Het bestuur redeneert dat bij levensbeëindigend handelen de dood van de patiënt het *doel* is. Bij het staken van een medisch zinloze handeling is de dood van de patiënt echter een *gevolg*. In het tweede geval is staken van de behandeling volgens het HV toegestaan. Terwijl levensbeëindigend handelen met als doel dat de patiënt overlijdt alleen mag in het geval van euthanasie. Vanzelfsprekend moet dan aan de daarvoor geldende zorgvuldigheidsregels worden voldaan.

Natuurlijk besluit een arts niet zomaar, op een achternamiddag, om de behandeling te staken. Over de medische kant van de zaak moet overleg plaatshebben met het medisch team. Met de familie moet worden gepraat. De arts en de familie

kunnen er een geestelijk verzorger bij betrekken om de familie bij te staan.

Maar het kan beslist niet zo zijn - en daarin verschilt het Humanistisch Verbond pertinent van mening met Dirk Pranger - dat staken van de behandeling slechts plaatsvindt als de familie daarom vraagt. Omdat het gaat om al dan niet medisch zinvol handelen, is de beslissing om een behandeling te staken een medisch-professionele. Familieleden die het hier niet mee eens zijn, kunnen naar de rechter stappen.

Om terug te komen op de zaak-Stinissen: in de redenatie van Dirk Pranger én in die van het HV was het terecht dat het kunstmatige voeden werd gestopt. Maar de argumentatie verschilt. Dirk Pranger zal het ermee eens zijn, omdat de echtgenoot daar nadrukkelijk en weloverwogen om vroeg (en medisch vaststond dat Ineke Stinissen niet meer bij bewustzijn zou komen). Het HV is het er mee eens omdat verder medisch handelen zinloos was. Voortzetting zou mishandeling betekenen en daarmee een inbreuk op de integriteit van de persoon.

Ingrid Cramer

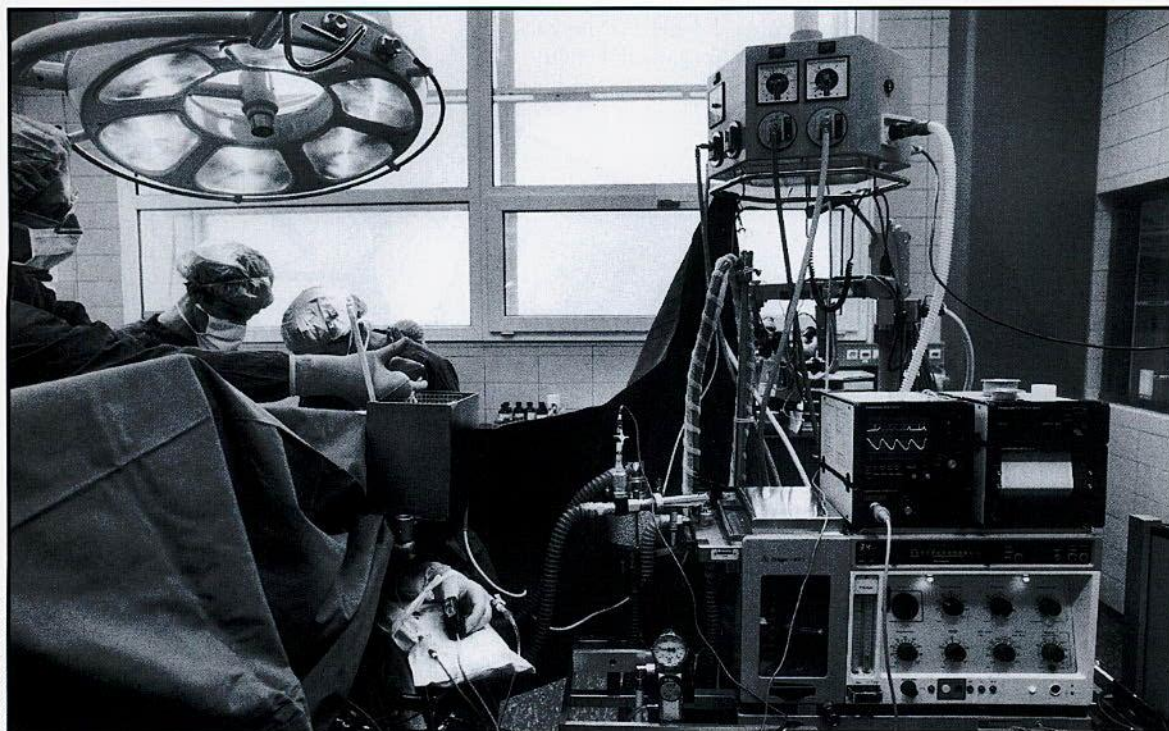

Foto: Chris Pennarts

HV moet werken aan imago, lezers positief over Humanist

U, lid van het Humanistisch Verbond, bent waarschijnlijk blank, ouder dan 35 jaar en goed opgeleid. U heeft een goede baan en een relatief grote intellectuele en culturele belangstelling. U bent verder verdraagszaam, niet-autoritair en een typische wereldverbeteraar. Uw politieke voorkeur gaat uit naar Groen Links, PvdA, D66 of VVD.

En u, abonnee van de 'Humanist' of anderszins geïnteresseerde lezer, bent politiek links geïnteresseerd en waarschijnlijk werkzaam in de dienstverlening. U leest graag, reist, studeert, houdt van muziek en bent zeer geïnteresseerd in mensen.

Deze gegevens over het (potentiële) ledenbestand van het HV en het abonneementbestand van de 'Humanist' komen naar voren uit een onderzoek van de Universiteit voor Humanistiek (UvH) naar de behoefte aan voorzieningen en activiteiten van het HV en uit een onderzoek dat de Erasmusuniversiteit deed naar de marktkansen van de 'Humanist'. In beide gevallen gaat het om kleinschalig, kwalitatief onderzoek. De UvH interviewde 32 mensen, de Erasmusuniversiteit vroeg 20 lezers de kleren van het lijf. Algemene geldigheid (in de trant van bijvoorbeeld: zoveel procent van alle 'Humanist'-lezers waardeert het HV-nieuws) mag men er niet aan ontlenen. Het gaat om tendensen. En die zijn zeer eenduidig.

Alle 32 door de UvH geïnterviewden (geen HV-leden) voelen zich aangesproken door het humanistische gedachtengoed. Maar dat betekent niet dat ze ook lid (willen) worden van het HV. De naam *Humanistisch Verbond* zegt hen wel wat: die kennen ze van radio, tv of de 'Humanist'. Maar het is ze niet duidelijk waar het HV voor staat en wat het HV-aanbod onderscheidt van niet-humanistische dienstverlening en voorzieningen.

De kennis van de 32 over humanisme en het Humanistisch Verbond is minimaal. Door de vele humanistische bomen zien ze ook het humanistische bos niet meer. Zo is het verschil tussen HV en Humanitas de meesten volstrekt onduidelijk. En voorzover ze al een beeld hebben van het HV, is dat overwegend negatief. Ze noemen het HV onduidelijk, saai, intellectueel, humorloos. Degenen die wel positieve associaties hebben, noemt het HV open en nuchter.

Door het onduidelijke beeld dat de geïnterviewden hebben van het Verbond, is

de vraag naar de maatschappelijke behoefte aan voorzieningen en activiteiten van het HV niet eenduidig te beantwoorden. Men zou eerst meer informatie moeten hebben. En het HV zou zich in ieder geval duidelijker moeten profileren met standpunten en visies.

Toch geeft het onderzoek van de UvH een aardig beeld. Gevraagd naar de rol die het HV zou kunnen of moeten vervullen, antwoordden de geïnterviewden dat het zich maatschappelijk meer zou moeten manifesteren. Het HV zou moeten inspelen op de ontwikkelingen in de samenleving en bijdragen aan vorming, bewustwording en mentaliteitsverandering. Het zou zich moeten opwerpen als voorvechter van een pluriforme samenleving. Als zinvolle activiteiten voor het HV noemen de geïnterviewden: humanistische sterfens- en uitvaartbegeleiding, hulp in crisissituaties en bij eenzaamheid, humanistisch vormingsonderwijs ook in het voortgezet en hoger onderwijs en (samen met Humanitas en de HSHB) maatschappelijke dienstverlening. Daarmee krijgt het HV een duidelijk antwoord op de vraag die het ook aan de Universiteit voor Humanistiek voor onderzoek was voorgelegd: zitten we goed met de in de nota Koersbepaling uitgezette beleidslijnen. Het onderzoek ondersteunt de gestelde prioriteiten voor bezinning en vorming, professionele dienstverlening en belangenbehartiging. Mèt het rapport Koersbepaling zijn de geïnterviewden van mening dat het HV herkenbaarder, toegankelijker en aansprekender moet worden.

Er is dus een duidelijk tekort aan inhoudelijke informatie, zo concluderen de onderzoekers van de UvH. Er moet meer gebeuren aan publiciteit, voorlichting en profilering.

Eén van de middelen waardoor het HV zich profileert en waarmee het wellicht meer de boer op zou kunnen gaan, is de 'Humanist'. In de afgelopen jaren steeg zowel de vraag naar een (gratis) proefnummer, als het aantal abonneementen. Het percentage lezers dat wel abonnee maar geen lid van het HV is, steeg van 13,6% in 1987 tot 17,7% in 1991.

De faculteit der economische wetenschappen van de Erasmusuniversiteit in Rotterdam werd ingeschakeld om antwoord te geven op de vraag of er goede marktkansen voor de 'Humanist' bestaan. De conclusie van het onderzoek is hier duidelijk over, het antwoord is ja.

De 'Humanist' doet het goed onder de lezers, men is over het algemeen zeer tevreden.

Die lezers (abonnees en aanvragers van proefnummers) zijn zeer geïnteresseerd in alles wat mensen drijft en in het humanistisch gedachtengoed. Daarom waarderen zij vooral de interviews met mensen die uit humanistisch oogpunt iets te vertellen hebben, met schrijvers en schrijfsters, met mensen die ideeën hebben over normen en waarden en met wat dan heet 'gewone' mensen.

Vooraf veronderstelden de onderzoekers een verschil in waardering tussen degenen die de 'Humanist' lezen om tot nadenken te worden geprikkeld en degenen die in de eerste plaats behoefte hebben aan informatie. Zo'n verschil in waardering blijkt er niet te zijn. Beide groepen zijn zeer tevreden over het blad en stellen de grote variëteit van onderwerpen in de 'Humanist' op prijs. Daar horen dan ook het HV-nieuws en de aankondigingen van de humanistische radio- en televisie-uitzendingen bij. Verder is er veel waardering voor de lay-out, het gebruik van de foto's en cartoons, de kleurenomslag en de prijs.

Enige kritiek is er op de in de 'Humanist' gepubliceerde standpunten van het bestuur, de interviewstijl die wat pittiger zou mogen, de leesbaarheid (moeilijk) en de verkrijgbaarheid (slecht).

Eén punt van kritiek op de 'Humanist' is nog wel te noemen. Het gezicht van het blad, de sfeer die het uitstraalt, is nog te zwaar, te moeilijk, te serieus. Dat is deels te ondervangen door meer positieve artikelen over de leuke en aardige kanten van het leven van een humanist te publiceren, veronderstellen de onderzoekers. Maar het heeft ook te maken met de verbondenheid van het blad met het Humanistisch Verbond. Want hoewel de meeste 'Humanist'-lezers veel affiniteit hebben met humanisme en het humanistische gedachtengoed, heeft het HV hen weinig te bieden. Het wordt ervaren als een club, en veel humanisten willen niet zo graag bij een club horen. Het HV heeft kortgezegd een imago-probleem. Voor de 'Humanist' is dat van betekenis, omdat dat de marktmogelijkheden van de 'Humanist' negatief zou kunnen beïnvloeden.

Zowel het onderzoek van de UvH als van de Erasmusuniversiteit doen waardevolle aanbevelingen om dat imago van het HV te verbeteren. Zo stelt het UvH-rapport bijvoorbeeld nauwe samenwerking voor (zo mogelijk integratie) met andere humanistische organisaties in een krachtig, invloedrijk humanistisch netwerk. En zo zouden verschillende soorten van lidmaatschap mogelijk moeten zijn. De Erasmusuniversiteit pleit voor verder onderzoek naar het imago van het Humanistisch Verbond en zo mogelijk van Humanitas. Het hoofdbestuur van het HV heeft daar inmiddels toe besloten.

Ingrid Cramer

Foto: Chris Pennarts

Kwart miljoen handtekeningen

Een kwart miljoen mensen hebben hun handtekening gezet tegen vreemdelingenhaat. Met hun handtekening hebben zij zich verplicht in de eigen omgeving, thuis, op het werk, in de buurt of bij hun vereniging actief stelling te nemen tegen vreemdelingenhaat. Op zondag 14 juni werden deze handtekeningen aangeboden aan minister Dales van Binnenlandse Zaken. Het Humanistisch Verbond is vertegenwoordigd in de initiatiefgroep die deze actie organiseerde, het Appèl tegen Vreemdelingenhaat.

Onder andere stelt het Appèl: Een beeldvorming waarbij alloctonen als de veroorzakers van maatschappelijke misstanden worden aangemerkt, staat een oplossing van de problemen in de weg. Alloctonen kunnen problemen hebben, zij vormen echter niet het probleem. En: Gemeente- of stadsdeelraden zouden erop toe moeten zien dat discriminerende leuzen zo snel mogelijk worden verwij-

derd. Uitingen van racistisch geweld of incidenten waarbij het vermoeden bestaat dat racisme een rol kan hebben gespeeld dienen door politie en justitie serieus behandeld te worden. (-) Voor alle inwoners van Nederland geldt de in de Grondwet vastgelegde vrijheid van godsdienstbeleving uiteraard binnen de grenzen van de wet. Het gelijk behandelen van alle in Nederland voorkomende godsdiensten en levensovertuigingen is een wezenlijke bijdrage aan de integratie van alloctonen.

Hoe Anna Tilroe kunst beoordeelt
en de verwarring in kaart brengt

ZONDER KUNST ZOU DE WERELD ONDRAAGLIJK WORDEN

Ze denkt niet dat kunst de wereld kan veranderen. Wel dat kunst sommige mensen opener en vrijer maakt. En vrijheid van denken is voor haar de kern van alle kunst. Ze wil graag dat mensen op hun tenen lopen, ver moeten reiken om kunst te snappen. "Het uiterste in voelen en denken, en daar weer voorbij". Een gesprek met Anna Tilroe, over kijken en nieuwsgierigheid, het instandhouden van openheid en de verwarring als uitgangspunt.

door Ingeborg van Tesseling

foto's: Chris Pennarts

“Kritiek”, schreef ze eens, “is het prakkeren van intellectuele vrijheid, zoals kunst dat ook is. Kritiek en kunst zijn, zo bezien, in wezen gelijk, wat niet wil zeggen dat ze hetzelfde zijn. De kunstcriticus denkt mee met de kunstenaar over het kunstwerk als bron van sensibiliteit, maar hij denkt mee in een andere luchtlaag: die van de taal. En zoals een kunstenaar altijd zal proberen zijn werk ‘sluitend’ te maken, dat wil zeggen het moment te bereiken waarop hij het, zo niet als af, dan tenminste als toonbaar beschouwt, zo zal ook de criticus een betoog moeten opbouwen dat hoe dan ook overtuigingskracht heeft. Alleen dat rechtvaardigt kritiek.”

Vorig jaar verscheen bij uitgeverij Querido de leerzaamste bundel verhalen die ik ooit over de beeldende kunst heb gelezen, ‘De blauwe gitaar’. De interviews, essays en beschouwingen waren alle van de hand van Anna Tilroe (1946). Veel ervan

kunstcriticus. Maar ik probeer om niet van te voren een mening te hebben. Ik heb ook geen maatstaven op grond waarvan ik iets beoordeel. Er zit geen programma in mijn hoofd, geen vastomlijnd beeld van de maatstaven waaraan ‘goede kunst’ moet voldoen. Misschien is het hetzelfde als kijken naar mensen die je nog nooit gezien hebt. Naarmate je ouder bent en meer ervaring hebt, oordeel je sneller naar aanleiding van een eerste indruk. Het hoogste dat je dan kunt bereiken, is je openheid te bewaren. Zorgen dat je er niet te snel vanuit gaat dat je gelijk hebt in wat je denkt te zien. Waar het dus altijd om draait is openheid. En die hou ik met grote zorgvuldigheid in stand.”

Hoe doe je dat?

“Je moet je nieuwsgierigheid blijven voeden. Ik heb geen enkele behoefte om ergens een theorie of een ideologie op te

Een mening hebben betekent meestal: ‘hier wil ik niet verder over nadenken’. Dat irriteert mij, dat probeer ik te bestrijden.

waren verschenen eerder in *de Volkskrant*, de krant waar Anna Tilroe als freelancer aan is verbonden. Daarnaast is ze hoogleraar aan de Amsterdamse Rijksakademie.

Behalve een getalenteerd kijker is Anna Tilroe een begenadigd schrijfster. Robert Anker recenseerde het boek in *Het Parool* dan ook lovend: ‘De blauwe gitaar’ brengt de lezer tot kennis en inzicht, scherpt zijn oordeelsvermogen aan, geeft hem af en toe het gevoel dat hij het veld van de moderne beeldende kunst overziet, maar laat hem tenslotte weer achter in de verwarring waar hij uitkwam. Met één verschil: de verwarring is in kaart gebracht.’ En daar gaat het gesprek dus over.

We praten over kijken, ervaringen en de beoordeling. Maar vooral houden we ons bezig met nieuwsgierigheid, openheid, de verwarring en het idealisme van de kunstcriticus. Anna Tilroe: “Mensen hebben mij gezegd dat ik deuren voor ze heb geopend. Dat is het mooiste dat me kan gebeuren. Voor mij is dat veel belangrijker dan een carrière als kunstcriticus binnen de kunstwereld. Ik wil meer begrip voor kunst kweken. Wil mensen iets laten zien van de ideeënwereld achter een kunstwerk. Want die kennis, gekoppeld aan een kunsthistorisch verband, is nodig om te kunnen begrijpen wat je ziet. Anders ontgaat je een groot gedeelte.”

Kun jij nog kijken zonder te weten?

“Ik probeer wel om het verstand zo veel mogelijk op te schorten. Maar ik wil niet zeggen dat ik een onschuldig oog heb. Je kunt per slot maar heel kort in je leven onbevangen zijn. Altijd, en dus zeker als

zetten. Ik vind het juist heel belangrijk om steeds weer openingen te maken, om grenzen te doorbreken. Voor mezelf en dan vervolgens, in mijn schrijven, ook voor anderen. Dat wil niet zeggen dat filosofieën me niet interesseren, integendeel. Maar ik probeer altijd om ze weer achter me te laten. Ik heb gelukkig ook geen reproducerend geheugen. Ik kan nooit iets uit het hoofd citeren. Soms maakt dat wel eens een slechte indruk, maar als schrijver heeft het grote voordelen, omdat je alles weer opnieuw moet bedenken en formuleren. Misschien heeft dat te maken met het feit dat ik geen kunsthistorische opleiding heb. Er zijn bij mij geen meesterwerken ingestampt. Ik ben volkomen onbevangen met kunst begonnen en heb mijn eigen pad gekozen om daarin ontdekkingen te doen.”

Maar je hebt heel veel gezien. Dan ontdek je toch niet aan het trekken van vergelijkingen?

“Ik herken dingen wel, maar daar laat ik het niet bij. Het is geen argument om niet beter te kijken. Ik neem die herkenning mee en ga vervolgens op zoek naar de individuele interpretatie van de kunstenaar. Want dat is wat me fascineert in kunst: het zoeken naar het individuele. Dat onttrekt zich aan iedere definitie. Het is het meest ongrijpbare, het grote raadsel.

Ik probeer dus eerst blanco te zijn in het kijken. Daar heb ik een methode voor. Ik neem altijd een bloknoetje mee waar ik al associërend op schrijf wat ik zie. Dat dwingt me om precies te zijn. Het is heel behulpzaam bij het loslaten van allerlei interpretaties. Dat ‘schrijfkijken’ geeft

me een prettig gevoel van vrijheid. Het is altijd een manier om beter te kijken. Ver-rukkelijk. Ik voer dan een zeer intiem gesprek met mezelf over wat ik zie. De ratio komt later pas, als er in het stuk geargumenteed moet worden.

Vòòr het schrijfkijken zit natuurlijk nog de fase van het eerste gevoel bij wat je ziet. Dat is mijn kompas, daar vertrouw ik op. Ik heb dat heel sterk gehad bij een tentoonstelling in Parijs van schilderijen van Lucian Freud. Ik kon er niks mee. Het opschrijven hielp niet, ik begon aan mezelf te twijfelen. Van het begin af aan was er een bepaald gevoel geweest wat ik niet kon plaatsen door het kijken alleen. Ik ben terug gegaan naar het begin van de expositie en toen wist ik het opeens. Het had te maken met de buitengewone intimiteit van die schilderijen, die eerder afstotend was dan aantrekkelijk. Ik voelde me tegen heug en meug ergens in meegetrokken, voelde me voyeur. Daaruit blijkt het belang van dat eerste, instinctieve gevoel. Ik wist dat er iets was waar ik niet bijkon. En dan moet je gaan zoeken. Uiteindelijk heb ik een verhaal geschreven dat ik zelf het beste stuk uit mijn boek vind.

Door de manier waarop kunst nu vaak wordt gepresenteerd - tentoonstellingen met veel schilderijen in ruimtes waar veel mensen zijn - is het moeilijk om de concentratie en de aandacht op te brengen die kunst vereist. Ik begrijp wel dat je een expositie niet uit één schilderij kunt laten bestaan, maar voor mij is dat vaak meer dan genoeg. Als het een goed schilderij is tenminste. Daar kan ik dan uren mee voort. Daarom roep ik die situatie voor mezelf op. Anders kan ik niet kijken en vooral niet zien wat ik voor me heb."

Is dat soort kijken een kwestie van training of van talent?

"Beide. Je moet een behoorlijk observatievermogen hebben en daarnaast de wil en de fantasie om dat te ontwikkelen. Schrijven en argumenteren legt je vervolgens een bepaalde mate van discipline op. Denkdiscipline, gekoppeld aan fantasie. Ook moet je proberen om iets aan te voelen; het werk, de kunstenaar."

Waarom hou jij van kunst?

"Voor mij is kunst de enige manier om te overleven. Ik heb grote bezwaren tegen de wijze waarop de wereld in elkaar zit. Ik ben tegen de manier waarop mensen met de wereld en elkaar omgaan. Het gebrek aan respect dat op alle fronten heerst, vind ik onverdragelijk. En kunst heeft alles met respect te maken. Het enige probleem is dat het zo abstract blijft. Ik heb wel een idealistische natuur, maar ik denk niet dat de wereld door de kunst zal veranderen. Wel geloof ik dat kunst sommige mensen opener en vrijer maakt. Voor mij kan er alleen in de kunst nog gedacht worden over het individuele en wat dat zou kunnen zijn. Tegenover

een maatschappelijk stelsel dat volkomen gefixeerd is op de massa en dat massale ook verafgoodt en propageert. Weliswaar doet alsof het individu het allerbelangrijkste is, maar dat is puur een economische truc. Het heeft niks met eigenheid te maken.

Kunst is een vrijplaats, het maakt het leven dragelijk. De kern van alle kunst is dat het over vrijheid gaat. Vrijheid van denken. Niet zozeer van handelen, want die wordt altijd beperkt door het gegeven dat je in een maatschappij leeft. Dat vind ik trouwens ook geen werkelijke belemmering. Vaak is het juist een uiting van respect."

Uit een interview van Anna Anna Tilroe met beeldhouwer Gerrit van Bakel. De vraag was wat het doel van kunst volgens hem is. 'Het bewustzijn van mensen in het geheel te vergroten. Misschien dat daar de vrijheid ligt. Er is een geschiede-

zijn totaal gefixeerd op de actualiteit, op het hier en nu. Ook wat de kunst betreft. Alles moet snel en tegen de tijd dat je kunt stilstaan en het overdenken, is het alweer voorbij. Kunst dwingt je om pas op de plaats te maken en terug te kijken. Je moet je concentreren. Daardoor krijg je terwijl je kijkt ook een visie op jezelf. Wat je ziet is niet alleen buiten, maar ook binnenin je. Kunst zegt iets over de wereld waarin je leeft en is daarnaast heel persoonlijk. Persoonlijk met betrekking tot de maker en met betrekking tot de kijker.

Kunst leert mij om niet zoveel belang te hechten aan mijn eigen ego. Het is een wild gevecht tegen de zelfgenoegzaamheid. Al die meningen, die carrières, die opgeblazenheid. Kunst haalt dat als het goed is allemaal onderuit. Goede kunst komt voort uit een interessante gedachtenwereld, uit een bijzondere relatie met de werkelijkheid."

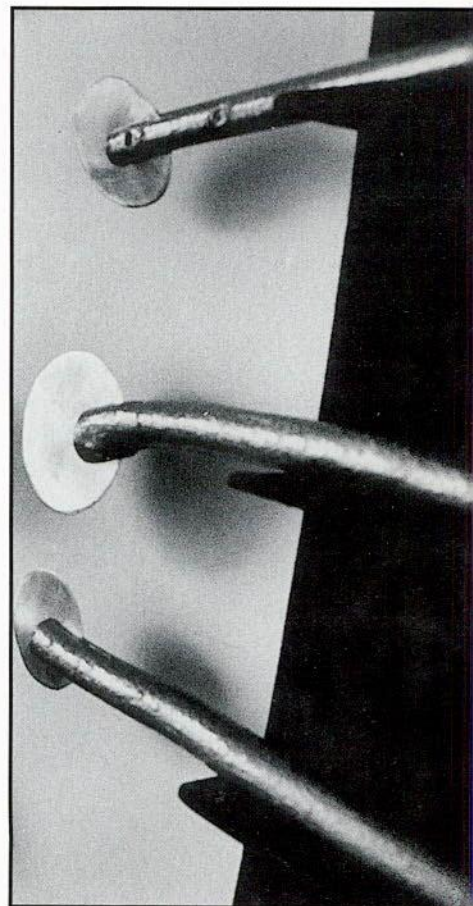
Ik begrijp wel dat je een expositie niet uit één schilderij kunt laten bestaan, maar voor mij is dat vaak meer dan genoeg.

nis van het bewustzijn en ik denk dat die gestuurd wordt door de kunst. Er zijn heilige momenten. Waar die liggen weet ik niet, maar sommige kunstwerken zijn resultaten van die momenten. Ze zijn van belang voor hoe geest, hoe bewustzijn zich ontwikkelt. Er moet dan ook zuinig worden omgegaan met kunst.'

Anna Tilroe: "Ja, die vrijheid van denken. Dat is het belangrijkste dat er is. Die moet je door de omstandigheden worden gegeven, maar je moet hem zelf ook nemen. Juist in mijn vak loop ik vaak op tegen de grenzen van mijn eigen denken. Beeldende kunst is moeilijk en soms kun je niet verder denken dan je kunt. Maar dat is een tekortkoming, dat moet je je goed realiseren. Vooral niet je erbij neerleggen en roepen dat je een mening hebt. Een mening hebben betekent meestal: 'hier wil ik niet verder over nadenken'. Dat irriteert mij; dat probeer ik te bestrijden."

"Zonder kunst zou de wereld echt ondraaglijk worden. We zouden zoveel missen. Een bepaald diepgaand zintuiglijk plezier, gevoelens van grote schoonheid, gedachten over een andere wereld dan de bestaande. De confrontatie met het irrationele, met de zo belangrijke, maar verdrongen aspecten van het bestaan. Het gevoel schuldeloos te kunnen ontsnappen aan de dwang van de samenleving en de terreur van het systeemdenken. We zouden bovendien razendsnel ons historisch besef verliezen. Dat zie je al gebeuren. De massamedia

"Ik wil anderen verleiden om naar kunst te gaan kijken. Ook als ik iets niet goed vind, wil ik zoveel ruimte houden in mijn argumentatie dat mensen denken: dat wil ik wel eens zien. Ze moeten niet mij vol-

gen, maar hun eigen nieuwsgierigheid. Ik hoop dat ik die opwek. Dat zie ik als een deel van mijn taak. Mensen in staat stellen om hun eigen mening te vormen. Mijn mening doet er uiteindelijk niet toe. Als ik ergens bezwaar tegen heb, is het wel tegen klakkeloos doen wat anderen zeggen. Ik vind die mentaliteit verwerpelijk. Dus hoop ik dat ze ook mij niet zomaar zullen napraten. Het gaat me om de nieuwsgierigheid. Er zit een forse dosis idealisme achter. Ik wil een kritische mentaliteit ontwikkelen bij mensen. Weerbaarheid ook, om dat ouderwetse woord maar eens van stal te halen. En kunst is die aandacht waard. Een goede kunstenaar doet zijn werk ook niet half, maar met een totale inzet en gedrevenheid."

Als ik jouw stukken lees, lijkt het alsof je inhoud belangrijker vindt dan vorm.

"Je kunt het niet scheiden. Zoals je ook niet tegen iemand kunt zeggen: 'wat wil je, mijn lichaam of mijn ziel?' Inhoud bestaat niet zonder vorm en omgekeerd. Wat niet wil zeggen dat er geen hevige pogingen tot die scheiding zijn gedaan in de 20ste eeuwse kunst. Vooral de Amerikanen, beginnend bij de pop-art in de zestiger jaren, deden hun best om alleen maar vorm-kunst te maken. Ik heb daar nooit in geloofd. Volgens mij was het meer de presentatie die dat idee gaf. Nu is de aandacht verschoven naar vooral de inhoud, en dan met name de sociaal-politieke. En dat is ook erg vervelend. Kunst is geen educatief systeem."

Iemand die niet getraind is in kijken naar kunst, ziet die eigenlijk alleen maar vorm?

"Ik weet niet zo goed wat vorm betekent. Je ziet immers eerst een totaal beeld. Daarna begint iedereen te interpreteren. Ik heb eens een tekening gezien waarin ik duidelijk een groot oor met twee kersen eraan zag. Een vrouw naast mij vond het lijken op een embryo. Wat zagen we op dat moment, vorm of inhoud? Beide denk ik. Maar vooral zagen we onszelf, onze eigen uitleg, onze eigen associatie. En dat vind ik het spannendste dat er is. Dat fascineert me. Er is geen waarheid, alles is persoonlijk. Er is geen enig juiste uitleg van een schilderij of een beeld. Het is dus niet waar dat je eerst verstand van kunst moet hebben voordat je er naar mag kijken. Wat niet wil zeggen dat moderne kunst makkelijk is. Dat is het niet. Het is geen entertainment, maar een heel complex van manieren om naar de

bij Mozart en wellicht kom je dan uit bij Andriessen.

Natuurlijk kun je niet meer zien dan waar je op dat moment toe in staat bent. Maar wat ik als criticus kan doen is proberen dat op te voeren. Het observatievermogen van anderen, via het mijne, te vergroten. Te zorgen dat ze meer zien. Want dan geniet je meer. Dan is er meer."

Zijn er schilderijen die voor jou een soort eeuwigheidswaarde hebben? Die je elke keer weer blijven boeien?

"Zeker. Eén van de schilderijen die me echt verpletterde, is een drieluik van Francis Bacon dat hij schilderde vlak na de dood van zijn vriend. Ik wist dat niet toen ik het voor het eerst zag, maar het maakte wel diepe indruk. Dat schilderij heeft me echt uit de slaap gehouden; voor mij een onbekend fenomeen. Het bleef spoken, ik bleef het voor me zien. Het heeft me hevig aangegrepen. Als dat

Zonder kunst zouden we razendsnel ons historisch besef verliezen. Dat zie je al gebeuren. De massamedia zijn totaal gefixeerd op de actualiteit.

wereld te kijken. Ik vergelijk het altijd met jazz of klassieke muziek. Als kind begin je niet met die genres. Die moet je leren waarderen. En hoe meer je hoort, hoe meer die waardering groeit. Je begint

schilderij op enigszins bereisbare afstand te zien is, ga ik er altijd even kijken. En verder? Pollock, Lucassen, Freud, Guston en Disler. Aan hun werk ben ik erg gehecht."

Dat blijft ook zo? Ondanks het feit dat het in de beeldende kunst zo snel gaat? *In today, out tomorrow.*

"Ja. Tegenwoordig kunnen sterren snel stijgen en nog sneller dalen. Dat heeft allerlei oorzaken. Eén daarvan is de afwezigheid in het kunstcircuit van een kritische mentaliteit. Er is wel veel gebazel, maar dat voornamelijk jargon, incestueus gepraat."

In 'De blauwe gitaar' geeft Anna Tilroe een duidelijk voorbeeld van wat zij 'kunstkoeterwaals' noemt: McCollum - 'ontkent het primaat van het unieke object'; Bleckner - 'multi-stilistische output'; Koons - 'het object dient als abstractie voor het presenteren van de culturele waarde die kunst bedoelt te representeren'.

Anna Tilroe: "Ik snak naar een discussie zoals de filosofen die hebben. Serieuze essays, goed beargumenteerde stukken.

Ik wil anderen verleiden om naar kunst te gaan kijken. Ze moeten dan niet mij volgen, maar hun eigen nieuwsgierigheid.

Een echte gedachtengang. Nu heeft het gesprek alleen maar aankleding en weinig substantie. Wat ik jammer vind is dat de kunstenaars zelf zich er niet in mengen. Die staan toe dat de zogenaamde specialisten aan de haal gaan met hun vak, hun werk, hun denkbeelden. En aan hen laten ze ook de hele financiële markt over. Ik kan me wel voorstellen dat je als kunstenaar schrikt van de enorme bedragen waarom het gaat, maar dat is nog geen reden om je bijna eerbiedig terug te trekken. Natuurlijk is hun tijd kostbaar en willen ze die liever besteden aan gewoon werken. Maar dat is pure luxe. Je moet er op uit om te zorgen dat mensen de kans krijgen om je werk te zien. Om te zorgen dat je straks weer geld hebt om materiaal voor je volgende schilderijen te kopen. Als kunstenaars zeggen dat ze niet willen meedoen aan het culturele circus vind ik dat een buitengewoon respectabel standpunt. Maar dan moeten ze ook niet bitter zijn als blijkt dat ze hun werk alleen voor zichzelf maken, dat niemand het oppikt.

"Je uitgangspunt bij kunst is de verwarring." Ja, ik geloof niet in orde. Die wordt volstrekt kunstmatig aangebracht in de wereld. Iedereen is altijd bezig met zijn eigen interpretaties van wat hij ziet en meemaakt en daar de ander ook dat weer interpreteert, kan dat niet anders dan leiden tot verwarring alom. Af en toe komt er iemand die zegt dat hij de waarheid kent en dat hij orde in de chaos zal scheppen. Veel mensen vinden dat uiterst aantrekkelijk, ik vind het vooral eng en ongelooftwaardig. Maar ik vind wel patronen in die de ver-

warring. Binnen de beeldende kunst heb je bijvoorbeeld te maken met het voortdurende conflict tussen die inhoud en vorm. Verder onderscheid ik de 'sociale factor', de mate waarin het kunstwerk - en de kunstenaar daarachter - communicatief wil zijn. Richt je je op een groot of een klein publiek? Wat voor soort boodschap wil je overbrengen? Hoe verstaanbaar wil je zijn? Als een kunstenaar in zijn eigen tijdperk door veel mensen gehoord en begrepen wil worden, zal dat altijd ten koste gaan van de inhoud. Dat kan niet anders. Omdat hij het risico niet wil lopen dat hij wordt misverstaan, zegt hij de dingen zo simpel mogelijk. En dus houdt hij zich in, geeft hij niet alles wat hij heeft. Want juist hetgene dat je het hoogst zit, is vaak het moeilijkst uit te leggen.

Als een kunstenaar bewust op die manier manipuleert met zijn werk, raak ik al snel de interesse kwijt. Want wat meestal het

resultaat is, is nauwelijks meer kunst. Eerder strategie. Maar soms zie je dat iemand door veel mensen verstaan wordt terwijl dat niet zijn opzet was. Dan kunnen er een paar dingen aan de hand zijn. Of de gevoelens van de kunstenaar komen overeen met wat er op dat moment bij veel mensen leeft. Of de tijd is rijp voor wat hij probeert te zeggen. Kijk naar Van Gogh. Onze denkbeelden over de waanzin zijn iets genuanceerder geworden dan in zijn tijd. De gekte van Van Gogh is maatschappelijk aanvaard en daarom kunnen we nu kijken zonder vooroordelen en angst."

Het is natuurlijk goed dat een kunstenaar iets maakt dat door veel mensen wordt begrepen. Daaruit zou je kunnen concluderen dat hij middenin de maatschappij staat. Aan de andere kant tast juist dat ook het individuele aan wat jij zo belangrijk vindt in de kunst. Dat wringt.

"Ja. Goede kunstenaars wantrouwen groot succes ook altijd. Dan lijkt het alsof je iets gemaakt hebt dat te makkelijk was."

Dat heeft natuurlijk ook te maken met welke rol je als kunstenaar voor jezelf ziet weggelegd. Moet je altijd verder zijn dan de maatschappij waarin je zit of moet je verwoorden wat er zich in jouw tijdsbeeld afspeelt?

"Ik denk dat veel kunstenaars over hun vak denken zoals ik over het mijne. Je wil graag dat mensen op hun tenen moeten lopen, ver moeten reiken om het te snappen. Dat ze een inspanning doen, omdat ze vermoeden dat dat de moeite waard is. Het mooiste is als er een belofte in een

Een voorbeeld van de kunstkritiek van Anna Tilroe. Het verhaal heet 'Vorm zonder vent' en gaat over Joseph Beuys. Ergens halverwege lezen we: '(...) Aan de muur hangen negentiende-eeuwse schilderijen. Ook zij zijn metaforen voor een theorie. Ze staan voor het traditionele kunstbegrip, voor kunst als een produkt dat verhandeld kan worden als een pond

kaas. Beuys stelde daar zijn eigen 'verruimde kunstbegrip' tegenover, ofwel 'kunst die in het werkelijke levensproces geworteld is'. De 'verruimde' kunst is, althans zo begrijp ik het, geen afgebakend artikel, geen gedepersonaliseerd fragment, maar iets wat stroomt, vloeit en verandert, om uiteindelijk, even mysterieus als het leven van een mens, toch een geheel te vormen. 'Verruimde' kunst is in Beuys' visie het antwoord op een ontmenselijke maatschappij, het antwoord van een individu. Van belang is niet dat een voorwerp van kunst wordt gemaakt, maar dat een mentaliteit wordt uitgedragen, een hoge mate van bewustzijn. Ik denk dat Beuys' beroemde uitspraak 'ieder mens is een kunstenaar' daar direct naar verwijst. Deze kunstopvatting is niet met Beuys uit de lucht komen vallen, maar gaat terug op de romantische idee van de kunstenaar als hogepriester, de uitverkorene die als enige kennis heeft van het hogere, perfecte en absolute. Zijn missie is het absolute en volmaakte uit te dragen. Zijn kunstwerk is niet meer dan de uiterlijke en zeer beperkte neerslag daarvan, vergelijkbaar met de symboolwaarde van de hostie. Ondanks deze imperfectie is het echter wel onmisbaar als getuige van een veel omvattend, persoonlijk proces van denken en handelen.'

werk besloten lijkt te liggen, waarvoor je je best moet doen om er achter te komen wat die inhoudt. Dan stoot je dus op je eigen grenzen en het gaat erom die telkens weer te doorbreken. Veel mensen zeggen dat ze mijn stukken moeilijk vinden. Dat is ook zo, dat zijn ze ook. Maar ik probeer zo te schrijven dat de lezer bereid is mijn stukken te herlezen. Dat hij moeite wil doen, zoals ik wanneer ik naar kunst kijk. Het uiterste in voelen en denken, en daar weer voorbij. Daar gaat het mij om."

Anna Tilroe: *De blauwe gitaar*. Uitgeverij Querido. Prijs: f 39,90.

Het Nicolaas Verpleeghuis te Lutjebroek is een modern verpleeghuis met een capaciteit van 160 bedden, voor zowel somatische- als psychologische patiënten. Aan het huis is een afdeling voor dagbehandeling verbonden voor 5 somatische- en 5 psychogeriatrische patiënten. Lutjebroek maakt deel uit van de gemeente Stede Broec en is gelegen in het hart van West Friesland halverwege Hoorn en Enkhuizen.

Wegens vertrek van de huidige functionaris is er een vacature voor de functie van

HUMANISTISCH RAADSVROUW/-MAN

voor 8 uren per week

Functie-informatie:

- Het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging van patiënten/bewoners en hun familie
- Meedenken over de levensbeschouwelijke en ethische aspecten van behandeling en zorg
- Meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het verpleeghuis

Functie-eisen:

- Een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidingsinstituut en/of de Universiteit voor Humanistiek
- De bereidheid tot nauwe samenwerking met de andere geestelijke verzorgers
- Inhoudelijke benoeming tot humanistisch raadsvrouw/-man door het Humanistisch Verbond

Arbeidsvoorwaarden:

De arbeidsvoorwaarden zijn geregeld volgens de C.A.O. voor het Ziekenhuiswezen. Het salaris bedraagt maximaal f 5.950,- (functiegroep 60) per maand bij een full-time dienstverband.

Informatie/sollicitatie:

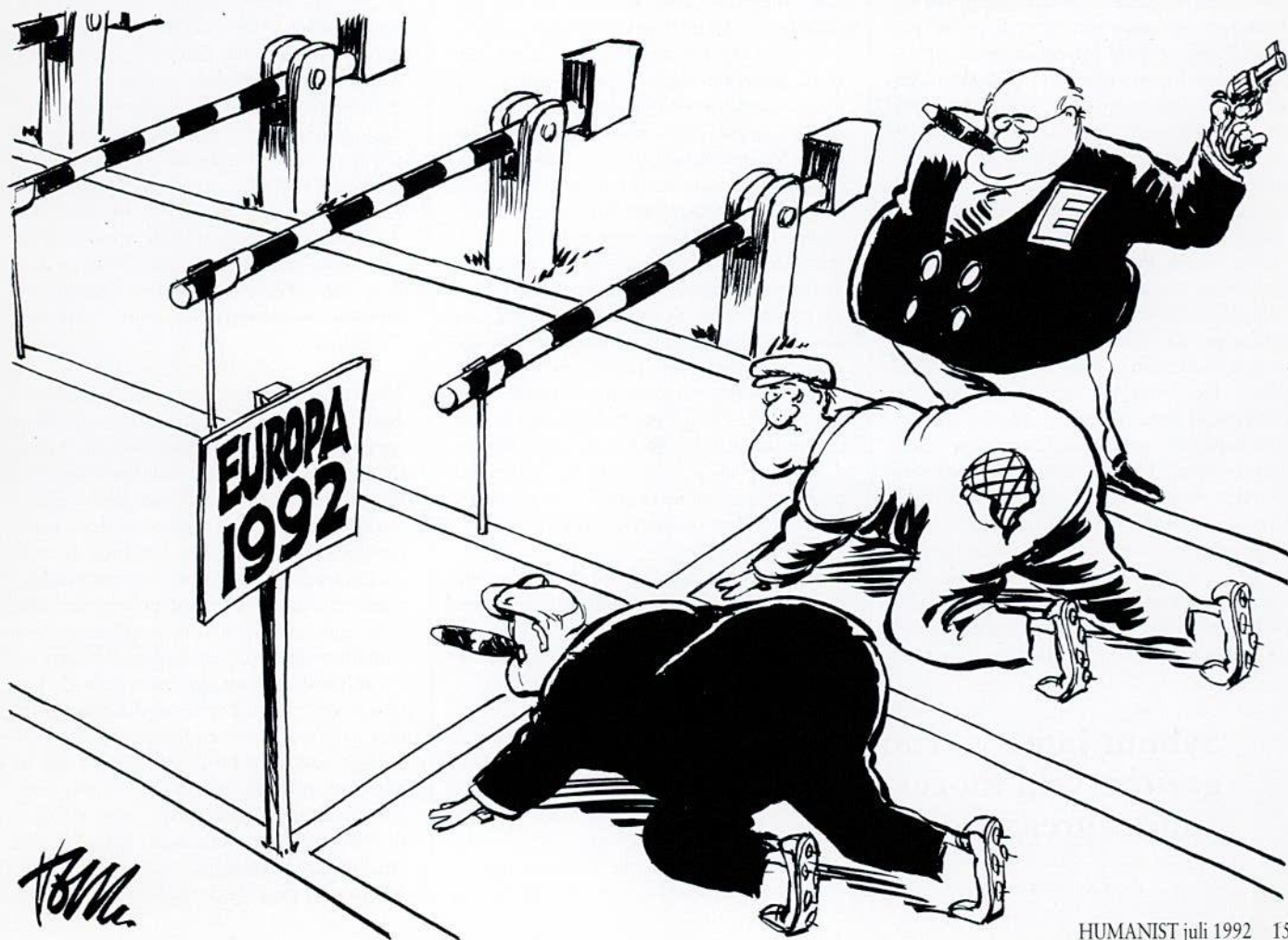
Inlichtingen omtrent bovengenoemde vacature kunt u verkrijgen bij dhr. J. Lankreijer, hoofd psychosociale zorg, telefoonnummer 02285-12041.

Uw schriftelijke sollicitatie kunt u richten, binnen 14 dagen na verschijnen van de advertentie, aan de afdeling Personeelszaken.

**STICHTING NICOLAAS
VERPLEEGHUIS**

P.J. Jongstraat 53 te Lutjebroek
Correspondentie-adres: Postbus 69, 1610 AB Bovenkarspel
Tel.nr.: 02285-12041

Een stip op de tijdschaal van de evolutie

Op 11 december werd tijdens een feestelijke persbijeenkomst het eerste exemplaar van het boek 'Wereld zonder grenzen' van de Sybout Jager overhandigd aan professor Jan Tinbergen. Het is in een aantal opzichten een bijzonder boek. De schrijver noemt het zelf een essay over de menselijke samenleving in het licht van miljarden jaren evolutie. Daarmee is de gezichtshoek gekarakteriseerd van waaruit hij het onderwerp benadert. Dat is één van de bijzonderheden: het beschouwt de huidige situatie niet alleen vanuit de historie, maar ook vanuit de verre prehistorie. Sybout Jager noemt het tijdsbestek waarin wij leven dan ook een stip op de tijdschaal van de evolutie. Wij zien slechts microscopische fragmenten van een proces die het beeld oproepen van een gewelddadige menselijke samenleving die op haar ondergang lijkt af te sterven. Maar hoe ernstig en bedreigend ze ook zijn, volgens Sybout Jager blijken het incidenten te zijn in het licht van de geschiedenis van de evolutie.

De leeftijd van de auteur kan al evenzeer als bijzonderheid worden aangemerkt. Wanneer mensen van boven de pensioengerechtigde leeftijd een eerste boek schrijven, gaat het meestal om memoires en om bekende personen; Jelle Zijlstra is een recent voorbeeld. Bij Sybout Jager gaat het echter niet om memoires. Hij schrijft met de gedrevenheid van iemand die de wereld tweemaal in vlammen heeft zien staan en alle voorbereidingen voor een derde, terminale catastrofe heeft zien passeren. In dat licht lijkt er geen hoop mogelijk. Maar in zijn visie is een eeuw niet meer dan een vlek in de totale wordingsgeschiedenis van het verschijnsel mens. De vraag of een wereld zonder grenzen al dan niet een utopie is, kan in dit beperkte gezichtsveld niet worden beantwoord. Het gezichtsveld moet dus worden verruimd, en niet alleen in tijd: het moet met name veelzijdig worden. En daar komen we aan een volgende bijzonderheid: de veelzijdigheid waarmee de schrijver het onderwerp aanpakt. Niet alleen de evolutie van dode en levende materie (sterren, planeten, planten,

dieren, mensen) komt in het boek aan de orde, ook die van de taal, de cultuur, de godsdienst, de wetenschap en het sociaal gedrag van mens en dier. Dit alles zou uiteraard voldoende zijn om verschillende lijvige delen te vullen. 'Wereld zonder grenzen' telt echter minder dan 140 bladzijden tekst. Hoe speelt een schrijver dat klaar? Zoiets lukt alleen als hij leest en schrijft vanuit een bepaalde filosofische optiek die maakt dat het te verwerken materiaal in kaders kan worden gevat. Die filosofische kaders kunnen in dit geval worden benoemd met de namen Historisch materialisme en Evolutionisme.

Kenmerkend voor deze stromingen is ten eerste de opvatting van de evolutionaire ontwikkeling van de totale natuur, de dode én de levende. Maar in het voetspoor van Hegel en Marx worden deze ontwikkelingen ook nog als gedetermineerd en onontkoombaar gezien. De evolutie is wetmatig, en die wetmatigheid geeft de ontwikkelingen hun voorspelbaarheid geven. Zo lezen we: *Het proces van integratie van samenlevingen, dat omstreeks 10.000 jaar geleden begon, gaat gestaag verder. Begeleid door een soms gewelddadige competitie zijn uit de nomadenstammen van onze vroege voorouders de huidige omvangrijke geordende staten ontstaan. Op grond van de wetmatigheid waarmee dit proces verloopt, mogen wij verwachten dat het zal voortgaan en uitmonden in een wereld zonder grenzen.*

En de ontwikkelingen in Joegoslavië en de voormalige Sovjet-unie dan? Naar zo'n tijdelijke terugval moet je niet kijken, zal Sybout Jager antwoorden. "Mensen zweven van pessimisme naar optimisme. Ze kijken evenwel niet verder dan de actualiteit. Wat ze zouden moeten doen is op zoek gaan naar het ordenend principe", aldus de schrijver in een interview in de Leeuwarder Courant.

'Het ordenend principe' of de ordenende macht vormt de kern van zijn religieus principe. Hiermee plaatst hij zich in de humanistische traditie. "De ordenende

macht manifesteert zich in de schepping zonder zichzelf te tonen." De meer mysterieuze kanten van de moderne fysica, zoals het mogelijke bestaan van een veel-dimensionale ruimte en van niet-waarneembare ruimtes als zwarte gaten, zijn voor hem een aanleiding tot de opvatting dat de in natuurwetenschappelijk onderzoek verkregen kennis de religieuze gevoelens op een hoger plan brengt: "In de benadering van het mysterie van de schepping zijn wetenschap en godsdienst tot elkaar gekomen."

Over de rol van de geïnstitutionaliseerde godsdiensten is Sybout Jager zeer negatief. Ze hebben een dogmatisch karakter, worden gebruikt als politiek gereedschap en propageren een zedenleer met een averechts effect. Wat houdt dit averechts effect in?

In de evolutionair ontwikkelde systemen treft men een zelfherstellend vermogen aan, een vermogen dat vereist is om bijvoorbeeld samenlevingen in veranderende omstandigheden stabiel te houden. Dit is in feite een dynamische eigenschap, een eigenschap van levende systemen. De christelijke zedenleer gaat uit van het statische idee van 'eeuwige waarden'. Sybout Jager stelt dan ook: "De wijze waarop de ordenende macht de schepping bestiert, wordt in de christelijke cultuur genegeerd." Ook van de 'aangeboren slechtheid' van de mens moet hij niets hebben: "Aangeboren eigenschappen zijn geselecteerd op hun waarde in de evolutie. Zij zijn stuk voor stuk noodzakelijk gebleken. Aangeboren slechtheid is dan ook een verzinzel waarmee generaties mensen vergiftigd zijn voor politieke doeleinden."

In overeenstemming met het gedachtegoed van het historisch materialisme speelt de economie in het boek een hoofdrol in de samenleving. Een flink deel van de tekst is daar dan ook aan gewijd. Snel verlopende veranderingen in de economie, zoals de agrarische revolutie 10.000 jaar geleden en de zoveel recentere industriële revolutie, veroorzaken ernstige verstoringen in de stabiele opbouw van samenlevingen. In dit kader passeren de communistische en de 'vrije markt'-economie de revue. De vrije markt-economie, met zijn concurrentieslagen en dwangmatige groei, waarin de producent in feite het productenpakket bepaalt, lijdt aan structurele instabiliteit. Sybout Jager, de constructie-deskundige, spreekt van een kapotte reguleerder.

Maar ook de geleide economie van het

**Sybout Jager verruimt het
gezichtsveld tot een wereld
zonder grenzen**

Oostblok is geen oplossing gebleken. Creativiteit, initiatief en ondernemerschap, potentiëel aanwezig in iedere bevolking, worden verstikt als de overheid het te maken productenpakket bepaalt en dwingend oplegt aan de producent. Het gaat dus niet om een keuze tussen de beide economische stelsels, maar om een *nieuwe economie*. Hoe moet die er uitzien?

De ondernemer moet de vrijheid krijgen om nieuwe producten te ontwikkelen. Een vertegenwoordigend orgaan van de bevolking moet echter criteria opstellen waaraan moet zijn voldaan om nieuw ontwikkelde producten op de markt te brengen. Dit orgaan, dat een sleutelpositie in de samenleving moet innemen, mag geen werktuig zijn in de handen van economische machtsgroepen. De macht van de ondernemer om producten op de markt te brengen, wordt zo in feite overgedragen aan de bevolking als geheel.

Over het tot stand komen van deze nieuwe economische orde mogen we de eerste tijd niet optimistisch zijn: "Partijpolitiek gebaseerd op een ideologie zoals liberaal, confessioneel, socialistisch, communistisch of nationalistisch, gevoegd bij traditioneel stemgedrag, blokkeert het zicht op de noodzaak van een nieuwe economie, die niets van doen heeft met een ideologie, om de individuele bereidheid, die duidelijk zichtbaar groeiende is, te bundelen en vorm te geven."

Het boek wijdt voorts veel aandacht aan de recente geschiedenis. De interviewer van de Leeuwarder Courant schrijft zelfs dat Sybout Jager een groot deel van de geschiedenis van de twintigste eeuw herschrijft. Uitgebreid staat hij stil bij de eerste interventieoorlog rond 1917 tegen het communistische Rusland, een periode waaraan de meeste historici voorbij gaan. Het is verbijsterend om te lezen hoezeer het fascisme in het interbellum

werd gesteund omdat dat geacht werd een steun te zijn in de strijd tegen het bolsjewisme. Sybout Jager citeert uit de memoires van Churchill als hij tot de conclusie komt dat het tot 1943 mogelijk is geweest Hitler te stoppen zonder zware oorlogsinspanning. De geallieerden waren echter benauwder voor de Russen. En, zo denken wij dan, heeft deze geschiedenis zich niet al meermalen herhaald na 1945?

'Wereld zonder grenzen' is een interessant en veelzijdig boek, zeker voor de humanistische lezer. Maar een kritische beschouwing kan niet voorbijgaan aan de wel zeer vérgaande consequenties van de filosofische stellingname: de wetmatigheid van de sociale ontwikkelingen. Het brengt de auteur ertoe de schuld-vraag als irrelevant te beschouwen. Zo vergelijkt hij in een korte paragraaf de menselijke samenleving met samenlevingen in de plantenwereld en stelt dat uit de vergelijking blijkt dat het irrelevant is om beschuldigend met de vinger te wijzen naar de ondernemers die economische machtsconcentraties deden ontstaan, maar evenzeer naar de groep rond Lenin die de Russische revolutie ontketende. Hij gaat zelfs zover hetzelfde te zeggen van de groep rond Hitler "die, in de competitie tussen economische dictatuur en communisme, een biotoop vond in het anti-communisme maar tenslotte ten onder ging." We zitten hier midden in het Hegeliaanse spel van these en anti-these die tot een gedetermineerde synthese moet leiden, waarbij de mens machteloos naar zijn eigen daden kijkt. Hoeveel gecompliceerder de schuld-vraag in de genoemde gevallen ook mag liggen dan gebruikelijk wordt gesteld, de schuld-vraag als irrelevant op te vatten gaat te ver.

Ook Sybout Jagers definitie van democratie als "de hiërarchische structuur van

een stabiele samenleving" is wonderlijk, zeker waar hij stelt dat we democratie kunnen waarnemen in de planten- en dierenwereld. Is democratie niet eerder een afbreken van hiërarchische relaties ten gunste van meer symmetrische machtsverhoudingen tussen mensen? Ook hier gaat zijn opvatting van de mens als een natuurprodukt wel erg ver. Het probleem bij de mens is dat hij de neiging heeft om een aantal van zijn ideeën, filosofieën, invallen, grillen ongelimiteerd ten uitvoer te brengen. Deze typisch menselijke eigenschap markeert een belangrijk verschil met de dierenwereld en verklaart de fantastische omvang van de verstoringen in het natuurlijk evenwicht die door mensen teweeg worden gebracht. In dat licht bezien is het ook de vraag wat we bij mensen onder 'natuurlijk' moeten verstaan. In elk geval iets anders dan bij dieren. Het lijkt erop dat het voor de mens 'natuurlijk' is om geen grenzen te willen zien, of ze te verleggen zoals het hem op een gegeven moment uitkomt. Daarmee blijft de zorg voor de toekomst van de mensheid overeind en is het fundament waarop Sybout Jager zijn vertrouwen baseert enigszins ondergraven. Niettemin, terugkomend op het punt van de democratie, belangrijk in zijn betoog is dat hij voor een economische democratie pleit, naast de politieke.

Het boek is in een heldere stijl geschreven met korte, bijna afgebeten zinnen. De vormgeving van omslag en binnenwerk van de (gebonden) uitgave is buitengewoon fraai. Tinbergen draagt het boek met recht een warm hart toe.

Kees Hellingman

Sybout Jager: 'Wereld zonder grenzen' (143 pagina's). Uitgeverij Servo, Bunne. ISBN 90-71918-41-6 Prijs f 42,50

POLITIEKE JONGEREN DOORBREKEN MYTHER DAT SOCIALISME EN LIBERALISME ONVERZOENBAAR ZIJN

Twintig jaar lang wordt er al gepraat in het Haagse 'Hotel des Indes' om te komen tot een regeringscoalitie tussen liberalen en socialisten. Tussen VVD en PvdA dus, samen met D66. Oké, het is langzaamaan aanvaard als een reële mogelijkheid, maar daarna stopt het weer. Toch hebben zowel VVD als PvdA er eigenlijk wel genoeg van om maar steeds te zijn veroordeeld tot samenwerking met het CDA. Misschien lukt het nu de jongerenclubs van deze drie politieke partijen om samenwerking dichterbij te brengen. In humanistische kring zou dat worden toegejuicht. Naast vrijheid, gelijkheid wat meer broederschap? Een paars regeerakkoord? Aan humanisten zal het niet liggen. Guus den Besten schetst de laatste ontwikkelingen.

Ruim tweehonderd jaar geleden (14 juli 1789) bestormden de revolutionairen in Parijs de gehate staatsgevangenis, de Bastille, symbool van het 'ancien régime'. Het absolute koningschap en het gezag van adel en geestelijkheid wankelden. De Franse Revolutie was begonnen. 'VRIJHEID, GELIJKHEID EN BROEDERSCHAP', was vanaf toen het devies. Je zou het een humanistisch beginselverklaring in een notedop kunnen noemen. Sindsdien is de genoemde leus niet tot het Franse cultuurgood beperkt gebleven. Maar na de industrialisatie van Europa hebben de toen ontstane politieke groeperingen zich elk met één der drie termen vereenzelvigd. Het VRIJHEIDsideaal is duidelijk het devies van het liberalisme geworden, terwijl de socialisten zich op de GELIJKSHEIDsgedachte stortten. Waar in het ene kamp werd opgekomen voor het recht op vrije ontplooiing van het individu, streed de andere groep ervoor dat de sterke, de rijke, niet méér te zeggen kreeg dan de eenvoudige arbeider. Die moest recht hebben op een gelijke (sociale) behandeling. En zo hadden liberalisme en socialisme tegen het eind van de vorige eeuw hun stellingen betrokken: ieder van deze stromingen streed voor haar eigen ideaal en eendrachtig waren ze (ironisch genoeg) de BROEDERSCHAP vergeten! Liberalen en socialisten hadden elkaar tot aartsvijand verklaard.

Humanisten - hoe verschillend ze politiek ook dachten - hebben altijd één gemeenschappelijk ideaal gekoesterd: menselijke VRIJHEID. De mens moet zichzelf tot norm mogen zijn. Maar die vrijheid kent zijn grenzen, want wij allen maken aanspraak op die vrijheid, en dus dienen wij elkaar te respecteren. De één mag zich nooit boven de ander verheven voelen, laat staan zich méér macht toeëigenen. Wij zijn als mensen immers GELIJK, omdat wij in diepste wezen één mensheid vormen. De Franse revolutionairen drukten dat verlangen naar menselijke verbondenheid uit in het woord BROEDERSCHAP. Waar vrijheid leidt tot het recht van de sterkste, zitten we dus net zo fout als waar gelijkheid ontaardt in afgedwongen éénvormigheid waarbinnen het individu nauwelijks nog ontplooiingsmogelijkheden heeft. Ziedaar het spanningsveld tussen liberalisme en socialisme: ze verkondigen elk duidelijk één aspect van het humanistisch mens-ideaal en ze verwijten elkaar vaak om het hardst het verloren laten gaan van waarden als 'individuele verantwoordelijkheid' (door liberalen tegen socialisten gezegd) en 'onderlinge solidariteit' (door socialisten aan liberalen verweten).

Maar de antithese kan ook worden omgezet in een synthese: als mens hebben we enerzijds het recht ons zelf te zijn, maar onverbrekkelijk daarmee verbonden de plicht bij het bepalen van onze vrijheid (en het daarnaar willen leven) aan de ander te denken, die net als wij in vrijheid mens wil zijn en die rekent op onze solidariteit. Niet: óf-óf, maar: èn-èn. Het bekende humanistische principe: vrijheid in gebondenheid.

Vertaald in termen van de Nederlandse politieke verhoudingen: Waarom geen coalitie VVD-PvdA, met de links-liberale D66 er tussenin? Gelet op het bovenstaande is het geen toeval dat in humanistische kring deze vorm van regeringssamenwerking meer dan eens is bepleit.

Het polariseren zou plaats moeten maken voor een denken in termen van coöperatie. En bezien of de mogelijkheid bestaat de krachten te bundelen, in plaats van wat nu al ongeveer een eeuw de politieke praktijk is: het CDA (of zijn voorgangers) maakt de keus met wie het belijft te regeren: de ene keer met de socialisten, dan weer met de liberalen. Zó worden de laatste twee constant tegen elkaar uitgespeeld, waarbij het CDA permanent de lachende derde is, die - naar het schijnt (en soms zelfs blijkt) - aan ons land een wetgeving kan opleggen waarin tolerantie voor hen die niet door de "C" van het CDA worden geïnspireerd, verre is te zoeken. (Zie de al jaren durende trubbels over wetgeving in zaken als euthanasie, abortus, gelijke behandeling, enz.)

Reeds aan het eind van de jaren '70 begonnen PvdA en VVD besprekingen in het Haagse "Hotel des Indes" om de

Op talrijke terreinen komen de jongerenorganisaties met gezamenlijke ideeën die verrassend ver gaan.

mogelijkheid te bezien van een regeringscoalitie tussen de twee, de coalitievorm waar D66 al vanaf haar oprichting voor ijverde. Van die borrelpraat der volwassenen hebben de jongeren kennelijk hun bekomst. Na twintig jaar Des Indes-overleg is er nooit iets concreets naar buiten gekomen. Behalve dan dat zowel in PvdA-kring als in de VVD-gelederen men steeds vaker de non-confessionele coalitie-vorm als reële mogelijkheid noemt, terwijl het in beide partijen in de jaren '60 nog ongeveer als een vloek gold wanneer men die mogelijkheid zelfs maar durfde te opperen. Maar verder zijn de volwassen politici nog niet.

Onlangs toonden de jongerenorganisaties van PvdA, D66 en VVD dat je niet twintig jaar hoeft te overleggen om met een gezamenlijk program te komen. In maart van dit jaar publiceerden ze hun PAARS REGEERACCOORD. (Die kleur ontstaat als men het VVD-blauw en het PvdA met elkaar mengt). De jongeren zijn het er al lang over eens: voor regeren zónder CDA is het de hoogste tijd. Wie hun bijna dertig pagina's tellend program beziet, zal misschien niet met elk onderdeel volmondig instemmen. Maar één ding is zeker: de jongeren hebben de mythe doorbroken dat socialisme en liberalisme per definitie onverzoeerbare vijanden zijn. Het gemeenschappelijke is veel meer dan men wil toegeven. Zijn socialisten tegen persoonlijke vrijheid? Hebben liberalen iets tegen onderlinge solidariteit? Hebben wij de partij-ideologen niet zodanig verabsoluteerd, dat we blind zijn geworden voor het gemeenschappelijke in ons denken?

De drie jongeren-organisaties (JOVD, JD en JS) hebben de gedachte van de samenwerking aangedurfd, zonder hun eigen identiteit te verloochenen. Daarvoor verdienen ze vanuit humanistisch standpunt een oprecht compliment. Zij hebben het gemeenschappelijke van hun idealen ontdekt. Hun program laat niets aan duidelijkheid te wensen over: "Nog voordat wij met de ECU gaan betalen, willen wij dat de Nederlandse munt aan de zijkant niet langer voorzien wordt van de leus "God zij met ons". De leus (...) "Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap" heeft onze voorkeur."

Eén van de hete hangijzers als liberalen en socialisten om de tafel gaan zitten, is natuurlijk de rol van de overheid. Liberalen zijn doorgaans geporteerd voor een bescheiden overheidsbemoeienis (zoveel mogelijk persoonlijk initiatief), terwijl socialisten juist het overheidsapparaat willen gebruiken om de zo zeer begeerde

gelijkheid onder de mensen (nivellering van inkomens) door overheidsingrijpen te bewerkstelligen (progressieve belasting, huursubsidie). Onze jongeren hebben het probleem goed doorzien: enerzijds kun je als samenleving niet zonder regels en een overheid die toeziet op de naleving daarvan, maar anderzijds moet je oppassen dat de regels niet verstikkend gaan werken. In ons land is zelfs de maximale dikte en het gewicht van de vuilniszak wettelijk bepaald. Moet je zó ver gaan, vraagt het PAARS REGEERACCOORD zich af. Op sommige gebieden zal de overheid zich wat moeten terugtrekken (vooral daar waar de regels geleid hebben tot 'overorganizing'), maar op andere gebieden zal de staat juist meer op de voorgrond moeten treden. Daarbij denken de auteurs aan de emancipatie van minderheden of mensen in achterstandssituaties (personeelsbeleid), maar ook aan zaken als het milieu, waarbij de regels juist veel te vrijblijvend zijn. (De jongeren hebben kennelijk beter dan wij ouderen in de gaten wat de convenanten-politiek tot dusver heeft opgeleverd).

Op talrijke terreinen komen de jongeren met verrassend vergaande gezamenlijke ideeën. Op politiek terrein pleiten ze bijvoorbeeld voor een kabinetsformateur die door de Tweede Kamer wordt aangewezen, in plaats van door de koningin. In het onderwijsbeleid willen ze de verzuijing terugdringen en pleiten ze ervoor dat bij concentratie van scholen de laatste overgebleven school in een dorp altijd een openbare moet zijn. Ook het buitenlands beleid hebben ze op de korrel genomen: Europese integratie zonder een Europees Parlement met wetgevende en controlerende bevoegdheden, schiet zijn (democratische) doel voorbij. Als het aan de jongeren ligt, gaat ook het idee van de democratie in de binnenlandse politiek meer vormen kennen. Als het volk mag regeren (letterlijke betekenis van het woord 'democratie'), dan moet het mogelijk worden dat uit de burgerij wetsvoorstellen worden ingediend (mits gesteund door een aantal mensen dat gelijk is aan de kiesdeler). Op het punt van de immateriële wetgeving (abortus, euthanasie, etc.) is het 'Paars Akkoord' ook heel duidelijk: 'waar confessionelen menen voor anderen te moeten uitmaken wat goed voor hen is' willen deze jongeren 'de zelfbeschikking van mensen over hun eigen lichaam erkennen'.

Dit zijn voor humanisten toch verfrissende geluiden.

Lees verder op pag. 29 ➤

Twee engelen en de duivel (links) en Fons Elders (rechts).

De grenzeloze verwondering van Fons Elders

De twee gesminkte jongleurs op het podium stoppen even met het opgooien van balletjes wanneer hij binnenschrijdt in toga en baret die speciaal zijn ontworpen voor de Universiteit voor Humanistiek. 'Dianges'- meisjes die zijn verkleed als half engel, half duivel - hadden even daarvoor de vele belangstellenden naar hun plaats begeleid. Naast het spreekgestoelte zit een zwart duiveltje peinzend op een toiletspot die wordt gedragen door twee engelen. Een sculptuur van Thomas Puckey. En na de inaugurale rede zal de toehoorder nog tien minuten aan z'n stoel worden geketend door een experimenteel klankspel. Het was in deze 'esthetische ambiance' dat Fons Elders zijn ambt aanvaardde als hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek.

Theorie van de levensbeschouwing, in het bijzonder van de systematische humanistiek. Zo luidt zijn complete leeropdracht. Dat klinkt aanmatigend, moest ook de jonge hoogleraar bekennen. Het vereist immers scherpzinnigheid, maar ook ontvankelijkheid. Wijsheid, maar ook een dosis naïviteit. Eruditie, maar ook gezond verstand. En hij benadrukte zelf ook nog eens hoe grenzeloos hij dat opvat: "Om zo'n opdracht te vervullen, moet ik geen bewoner zijn van een vaste plek met één uitzicht, maar een nomade die aan elke levensbeschouwing de waar-

om-vraag stelt, en daarbij niets en niemand uit de weg gaat. Noch de filosofie van het toeval van de Azteken met hun rituele mensenoffers, noch de theorie van de twee menselijke naturen van Maotse-toeng. En evenmin Foucaults idee over het einde-van-de-mens of Lyotards verhaal over het einde der grote verhalen". Daarbij is het humanisme volgens hem niet alleen levensbeschouwing naast andere levensbeschouwingen maar tegelijk ook onderstroom in levensfilosofiën van alle tijden en plaatsen. Om tot een algemene grondslag voor vergelijking te komen, grijpt de hoogleraar daarbij terug op *de verwondering*. Levensbeschouwing bestaat dan volgens hem bij de gratie van de verwondering die zich aan ons opdringt door de voortdurende spanning tussen idee en werkelijkheid, tussen zin en onzin in het bestaan, tussen engelachtige verbeelding en duivelse verzoeking. Zelfs na zinloze werkelijkheden als die van Hitler, Stalin, Pol Pot en Saddam Hoessein breekt volgens Fons Elders toch steeds weer het besef door dat "het heelal schittert aan gene zijde van de één- of tweekamerflat". Een gewaagde stelling. (F.S.)

De oratie 'Over menselijke waardigheid' van Fons Elders is verkrijgbaar voor f 10,-. Informatie: Universiteit voor Humanistiek, tel.nr. 030-3667437.

Studeren aan de Universiteit voor Humanistiek?

De Universiteit verzorgt een wetenschappelijke beroepsopleiding van zes jaar. Er is ook een kort doctoraalprogramma mogelijk van gemiddeld drieënhalve jaar.

Het belangrijkste beroepsveld is momenteel het humanistisch raadswerk. Aanmelden voor de zesjarige opleiding kan tot 31 augustus. Voor het kort doctoraal tot 31 juli. Interesse? Neem dan contact op met de afdeling Onderwijs & Studentenzaken, Postbus 797, 3500 AT Utrecht, tel.nr.: 030-367437.

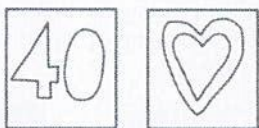
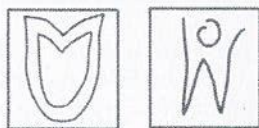
IHEU-congres trekt honderden humanisten

Uit alle delen van de wereld komen de laatste weken aanmeldingen binnen voor het internationale humanistencongres dat van 26 tot 30 juli plaatsvindt in de Amsterdamse RAI. Het congres staat in het teken van het 40-jarig bestaan van de organiserende IHEU, de Internationale Humanistische en Ethische Unie waarbij zo'n zeventig organisaties (waaronder het HV) zijn aangesloten. Het thema is 'Humanism for Head and Heart'. De aandacht zal dus vooral uitgaan naar de praktische vertaling van humanistische beginselen.

Iemand die daar veel over heeft te melden, is de schrijver Frank Arion. In de april-uitgave van de 'Humanist' stond een uitgebreid portret van hem. Hij zal woensdag 29 juli op het congres een inleiding verzorgen wanneer

het thema 'onderwijs en voeding' aan de orde is. Zijn ervaringen met het oprichten van een lagere school op humanistische grondslag in Curacao vormen een prachtig voorbeeld van het in de praktijk brengen van humanistische idealen op educatief gebied. Na zijn inleiding is er een workshop waarin met hem - en andere inleiders over het thema, onder wie Douwe van Houten (rector Universiteit voor Humanistiek) en Madzy Rood-de Boer (emeritus-hoogleraar kinderrecht)-nader van gedachten kan worden gewisseld.

Andere boeiende gastsprekers zijn o.a. Sakala, een jonge vrouw uit India, en de Amerikaan Norm Allen. Zij zullen op dinsdag 28 juli spreken over de ondersteuning van achtergestelde groepen vrouwen in India en de opkomst van het humanisme onder de

negerbevolking van Afrika en de USA. Zelf was Norm Allen het eerste zwarte lid van een grote humanistische organisatie in de Verenigde Staten.

Hoewel het aantal aanmeldingen uit het buitenland dagelijks groeit, blijft de Nederlandse belangstelling voor het IHEU-congres nog achter. Dat is jammer. Want

zo'n unieke kans om dicht bij huis kennis te maken met enthousiaste humanisten uit de rest van de wereld krijgt u niet gauw meer. Bovendien zou het voor de buitenlandse gasten teleurstellend zijn als zij slechts een handvol geestverwanten uit Nederland zouden aantreffen. Misschien heeft u zich nog niet aangemeld omdat het hele congres u wat veel lijkt. Maar u kunt ook één of enkele dagen komen. Er zijn dagkaarten voor f 75,- per stuk. Voor het congres als geheel betaalt u f 250,- (partners en studenten betalen resp. f 175,- en f 100,-. Daarnaast kunt u ook apart intekenen voor de boottocht en het buffet op zondag, na de opening (f 50,-) en het slotdiner met party op donderdagavond in Artis (f 75,-). Schrijf of bel: IHEU-congres, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, 030-312155.

(Ingezonden mededeling)

Het Wijndaaldershuis gelegen in de wijk Waldeck is een humanistisch verzorgingshuis dat plaats biedt aan 140 bewoners. Op moderne wijze wordt gestalte gegeven aan zorg op maat en het flankerend ouderenbeleid. Er is veel aandacht voor een goed woon- en werkklimaat.

Door het aanvaarden van een functie elders is de vacature ontstaan van humanistisch raadvrouw/man.

M.i.v. 1 oktober 1992 vragen wij voor 18 uur per week een

HUMANISTISCH RAADSVROUW/MAN

Functie informatie:

- het zorgdragen voor een aanbod van geestelijke verzorging tbv. de bewoners;
- het adviseren mbt. een goed leefklimaat op basis van humanistische uitgangspunten;
- het bieden van ondersteunende activiteiten tbv. medewerkers;
- het leveren van een eigen bijdrage aan levensbeschouwelijke en ethische aspecten van de zorgverlening.

Functie eisen:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of aan de Universiteit voor Humanistiek;
- affiniteit met de problematiek van het ouder worden;
- inhoudelijk benoembaar zijn door het Humanistisch Verbond als humanistisch raadvrouw/man.

Arbeidsvoorwaarden en salariering conform de CAO-Bejaardenoorden.

Werktijden in overleg.

De aanstelling geschiedt in overleg met het Humanistisch Verbond, mw. P. Hobbelman, hoofd van de geestelijke verzorging in verzorgingshuizen, tel. 030 - 318145.

Inlichtingen te verkrijgen bij hr. G. van Schie, directeur van Wijndaaldershuis, tel. 070 - 3252220.

Sollicitaties dienen binnen 3 weken na het verschijnen van dit blad gericht te worden aan de directeur, C.v. Rennesstraat 8, 2551 GM Den Haag..

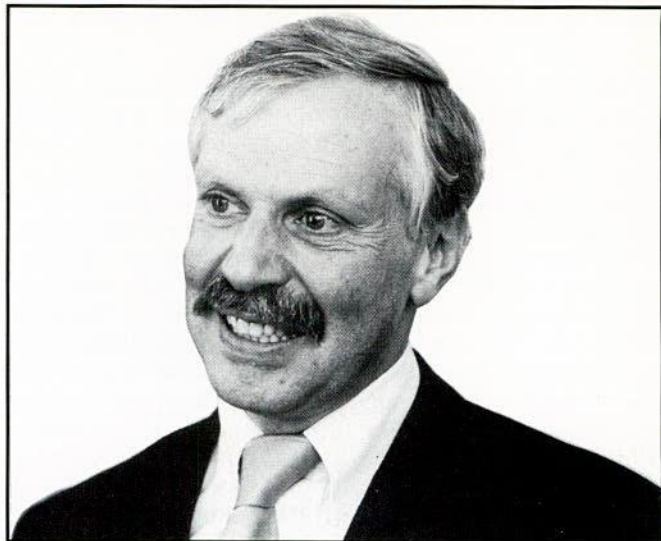
HIVOS houdt open huis

Op 4 september houdt HIVOS in Den Haag open huis. Rond het middaguur gaan de deuren wijd open voor iedereen die wel eens kijkt wil nemen op de Raamweg. Op alle afdelingen zitten medewerkers klaar om al uw vragen te beantwoorden en met u van gedachten te wisselen. Een goede gelegenheid om in een ongedwongen sfeer kennis te maken met HIVOS.

Vanaf 11.00 uur bent u van harte welkom op de Raamweg. Van 16.30 tot 18.00 uur is er voor alle gasten een exotische borrel (bij mooi weer natuurlijk in de tuin). Midden augustus zal een meer uitgewerkt programma voor deze open dag beschikbaar zijn. Meer informatie: HIVOS, Raamweg 16, 2596 HL Den Haag, tel.nr. 070-3636907.

George Brouwer nieuwe voorzitter Humanitas

Humanitas heeft sinds 9 mei een nieuwe voorzitter. Het is George Brouwer (43). Hij is econoom en stond aan de wieg van de grootscheepse reorganisatie bij de belastingdienst, die van deze dienst meer klantgericht moest maken. George Brouwer is voor de PvdA lid van Gedeputeerde Staten van

Zuid-Holland. Hij is al zes jaar voorzitter van de Stichting Humanitas in Rotterdam, die een zestiental wooncentra en een verpleeghuis voor ouderen beheert. George Brouwer volgt H.D. Tjeenk Willink op, die voorzitter werd van de Eerste Kamer.

(Ingezonden mededeling)

EEN TESTAMENT VAN WAARDE

Uitnodiging voor de afscheidsconferentie en reünie van het Humanistisch Opleidings Instituut

Zoals bekend is het HOI in 1989 Universiteit voor Humanistiek geworden. De laatste HBO-opgeleide raadslieden zullen in het komende studiejaar afstuderen. Om het afsluiten van het HOI een feestelijk tintje te geven wordt op 14 en 15 november van dit jaar in de Guldenberg in Helvoirt een reünie en afscheidsconferentie gehouden voor medewerkers en oud-medewerkers, bestuursleden en oud-bestuursleden, de laatste studenten en de afgestudeerden van het HOI. Zegt het voort!

De weekend-commissie, die bestaat uit Ton Jorna, Rob Buitenweg, Denijs Bru, John Brobbel, Els Berkhout en Ko Burger, hoopt dat velen uit het heden en het verleden van de opleiding en de praktijk van het humanistisch geestelijk werk naar deze weekendconferentie toe zullen komen.

Het thema van het weekend is de vraag: "Wat is de rode draad die er van het HOI via de huidige praktijk doorloopt naar de toekomst van het humanistisch geestelijk werk?"

Er zal veel gelegenheid zijn voor ontmoeting. De hoofdmoot van het programma wordt gevormd door een zestal workshops over onderwerpen uit de praktijk van g.v. en onderwijs. De workshops worden door raadslieden geleid. Elke inleider heeft een HOI-docent als co-referent.

Kosten voor deelname zijn f. 75,- (dit is inclusief maaltijden en overnachting). U kunt zich nu reeds aanmelden voor het eindweekend, door dit bedrag over te maken op giro 3719932 met vermelding van administratienummer 1375 (HOI-weekend). Wegens de te verwachten grote belangstelling vindt inschrijving plaats in volgorde van ontvangst van de betaling. Het programma loopt van zaterdagochtend 10.30 uur tot zondagochtend 13.30, na de feestelijke lunch.

Het volledige programma zal in Praktische Humanistiek van september verschijnen. Voor inlichtingen: weekend-commissie, HOI/UvH, postbus 797, 3500 AT Utrecht. Telefonisch: Ko Burger, 03417-61440.

Tentoonstelling over 'vrouwen tegen geweld' reist door Nederland

Het thema 'Vrouwen tegen geweld' staat in 1992 en 1993 centraal binnen het HOM-project 'Vrouwen en Mensenrechten'. Het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) wil dat geweld tegen vrouwen wordt erkend als schending van mensenrechten. Samen met andere clubs wil het HOM dat dit geweld effectiever wordt bestreden. Voor dit doel is een kleine tentoonstelling samengesteld die momenteel door Nederland reist.

De tentoonstelling laat zien hoe enkele Peruaanse en Nederlandse vrouwenorganisaties het geweld tegen vrouwen aan de kaak stellen en hoe vrouwen zich tegen dit geweld verweren. De ten-

toonstelling is meestal te zien in bibliotheken, maar is ook beschikbaar voor manifestaties, studiedagen en andere bijeenkomsten. Lokale groepen kunnen naar aanleiding van de tentoonstelling activiteiten organiseren. Een losbladig informatiepakket is verkrijgbaar à f10,- (inclusief porti). Hierin staat behalve achtergrondinformatie ook concrete suggesties voor activiteiten.

De tentoonstelling bestaat uit 6 dubbele panelen (totale afmeting 4.20 bij 2 meter) die zijn verpakt in twee draagtassen. De panelen zijn gemakkelijk en snel op te zetten. Meeneemfolders, affiches en een inblikexemplaar van de HOM-Nieuwsbrief worden

gratis bijgeleverd. De huurprijs bedraagt f 50,-. Transport- en verzekeringskosten (f2,50 per dag) zijn voor rekening van de huurder. Het reisschema voor dit jaar staat behalve in de zomermaanden al vast. In de laatste vier maanden van dit jaar worden door lokale groepen verschillende bijeenkomsten rond de tentoonstelling georganiseerd. Voor volgend jaar is de tentoonstelling nog grotendeels beschikbaar. Waarschijnlijk zal een versie langs bibliotheken in Zuid-Holland reizen.

Plaatsen waar de tentoonstelling zal zijn te zien: Amsterdam (op het IHEU-congres), Nijmegen, Beverwijk, Waalre (in september), Apeldoorn,

Halsteren (in oktober), Delfzijl, Nuenen (in november) en in Maastricht en Amsterdam (december). Komt de tentoonstelling bij u in de buurt en wilt u meedoen aan de organisatie van activiteiten die aldaar rondom het thema 'vrouwen tegen geweld' worden georganiseerd? Of wilt u een uitnodiging ontvangen voor dergelijke activiteiten? Komt de tentoonstelling nog niet bij u in de buurt, maar wilt u zich daarvoor inspannen? Neem dan contact op met Winde Evenhuis, Marita Veerman of Ellen Verwiel (tel.nr. 030-318145).

HIVOS, HOM en HVB bundelen krachten

De humanistische beweging in Nederland meer betrekken bij inspanningen op het terrein van ontwikkelingsproblematiek, mensenrechten, vrede en veiligheid. Dat is wat HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking), HOM (Humanistisch Overleg Mensenrechten) en HVB (Humanistisch Vredesberaad) willen. Ze gaan daarvoor hun krachten bundelen. Om de onderlinge samenwerking tussen humanisten en andere maatschappelijke groepen op plaatselijk niveau te versterken, organiseren de drie humanistische clubs een vrijwilligersdag op zaterdag 17 oktober. (Deze dag sluit aan op de HIVOS-vrijwilligersavond op 16 oktober). Onder voorbehoud is de lokatie het Coornherthuis in Zeist.

De drie organisaties zullen zich dan presenteren en zal speciale aandacht zijn voor lokaal opgepakte initiatieven. Belangstellenden kunnen zich voor deze dag opgeven bij HIVOS.

Meer informatie:
HOM, tel.nr.: 030-318145;
HIVOS tel.nr.: 070-3636907;
HVB tel.nr.: 03210-18934.

ZEVEN BIJZONDERE HOOGLERAREN MET EEN HUMANISTISCH PROGRAMMA

Socrates zal zich ook presenteren op het speciale IHEU-congres dat in juli in Amsterdam wordt gehouden. Behalve een toespraak van Socratesvoorzitter prof. mr M. Rood-de Boer, verschijnt er ook een speciaal engelstalig nummer van het door Socrates uitgegeven kwartaalblad *Rekenschap*. Hierin vindt u van alle Socrates-hoogleraren een artikel waarin zij aangeven wat hen bezighoudt. De onderwerpen variëren van Renaissance-filosofie tot computer-ethiek.

U kunt dit nummer van *Rekenschap* bestellen door f 12,50 over te maken op giro 582293 ten name van stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Rekenschap juni 1992'.

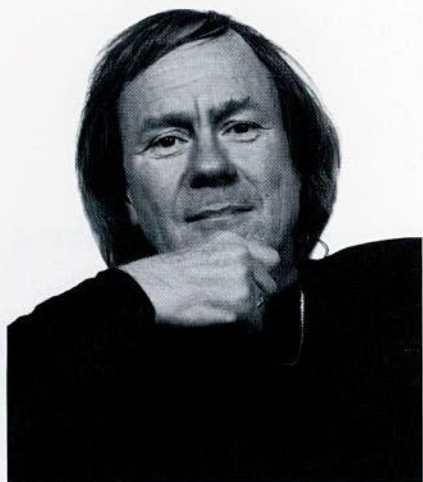
U kunt natuurlijk ook gelijk een abonnement nemen. U krijgt dan het boek 'Welzijn zonder grenzen; sociaal-culturele aspecten van de Europese integratie' gratis. Een abonnement kost f 45,- per jaar. U kunt een abonnement aanvragen door een kaartje te sturen met uw naam en adres naar: Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). Wacht u wel met betalen tot u een acceptgirokaart ontvangt.

Met z'n zevenen zijn ze, en hopelijk binnen niet al te lange tijd met z'n achten, deze bijzondere hoogleraren die zijn aangesteld door de stichting Socrates. Ze geven allen colleges over zaken die op een of andere wijze met humanisme, ethiek en levensbeschouwing te maken hebben. Allemaal mannen, ja. Al benadrukt de stichting dat ze nog zo hun best doen om geschikte vrouwelijke kandidaten te vinden. Misschien de achtste dan?

Zeven bijzondere hoogleraren dus. Allemaal bijzonder omdat ze niet zijn aangesteld door de universiteit maar door een organisatie, in dit geval de stichting Socrates. Vroeger waren het vooral de levensbeschouwelijke clubs, maar tegenwoordig ziet ook het bedrijfsleven het belang van een wetenschappelijk aureool. Voor de universiteiten is het vaak aantrekkelijk om zo'n bijzondere leerstoel op het instituut te hebben omdat zo het onderwijs- of onderzoeksterrein wordt uitgebreid zonder dat het wat kost.

Kort geleden maakten de Socrates-hoogleraren hun programma bekend voor het komende academisch jaar. Op deze pagina's vindt u deze heel kort weergegeven. De colleges van de bijzondere hoogleraren zijn gratis toegankelijk voor toehoorders, tenzij het colleges zijn voor een speciale groep studenten. Wilt u colleges bijwonen, dan bent u van harte welkom. Wel is het dan de bedoeling dat u even contact opneemt met de betreffende hoogleraar. Hoe en wanneer u die kunt bereiken, staat allemaal in het volledige programma. Dat kunt u aanvragen door een kaartje te sturen naar de stichting Socrates

(Postbus 114, 3500 AC Utrecht ter attentie van drs. A. Hielkema). Denk er eens over. Misschien is het wel iets voor u om meer te weten te komen over Nietzsches humanisme, over mensen en machines in de gezondheidswetenschappen of over wijsgerige vragen over de verhouding tussen mens en natuur. Why not?

Wim van Dooren

Geeft bij de Technische Universiteit Delft twee series colleges. De eerste behandelt het onderwerp 'Middeleeuwse Arabische filosofie en humanisme', waarna hij werkgroepen zal leiden waarin Arabische filosofische teksten in vertaling worden gelezen. De tweede serie colleges behandelt een groot aantal moderne filosofen met speciale nadruk op hun vrijheidsopvattingen. Besproken zullen worden: Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, Fichte, Hegel, Mill, Nietzsche, Russell en Sartre.

Wim van Dooren over waarden en onwaarden:

'Wetenschapsbeoefening aan de universiteit is niet waarde vrij, maar aan normen van humaniteit verbonden. Wie zonder waarden denkt te kunnen opereren, handelt ze toch en kan niet eens beseffen hoezeer dit dan onwaarden zijn, strijdig met de humaniteit. (-) Helaas leent zich de huidige universitaire situatie niet voor fundamentele vragen die kritiek, protest en ongehoorzaamheid inhouden. Filosofie mag er meedoen, als ze zich aan de spelregels en de gedragscode van het geaccepteerde wetenschappelijk onderzoek onderwerpt. Publikatielijsten, citationindexen, netwerken, onderzoeksprogramma's, liefst beschermd gefinancierd, daarom draait alles. Filosofie zou ons daarvan moeten bevrijden. Dit vereist een onafhankelijke positie die misschien alleen bereikt zou kunnen worden als de filosofie van de universiteit is verdreven.'

Govert den Hartogh

Geeft bij de Universiteit van Amsterdam colleges over medisch-ethische vragen in het kader van verplichte onderdelen van de studie geneeskunde. Daarnaast verzorgt hij een inleiding in de gezondheids-ethiek.

Govert den Hartogh over euthanasie en zelfbeschikkingsrecht:

'Fundamenteel argument voor euthanasie is de erkenning van het lijden van de patiënt. Het is een vergissing diens verzoek te zien als louter de uitoefening van zijn zelfbeschikkingsrecht: wat de patiënt autonoom besluit te vragen, is door zijn leven te beëindigen verder lijden te vermijden. Juist omdat dit de inhoud van zijn verzoek is, kan de arts zich verplicht voelen - en is het hem moreel toegestaan - op het verzoek in te gaan'.

Maarten van Nierop

Zal bij de Rijksuniversiteit Leiden horen werkcolleges verzorgen over 'Nietzsche als filosoof van mens en cultuur'. Toelichting: over het algemeen wordt Nietzsche beschouwd als een van de doodgravers van de 'moderniteit', waartoe met name de Franse filosofen, in Heideggers voetspoor, ook het 'humanisme' plegen te rekenen. In het college zal worden getracht in Nietzsches werk aanzetten tot een vernieuwd humanisme op het spoor te komen.

Maarten van Nierop over geloven in de mens:

'Uiteindelijk moet je als bijzondere leerstoelhouder kleur bekennen. Een filosoof op een leerstoel op katholieke of calvinistische grondslag zal met mateloos veel relativeringen beginnen, als hem of haar wordt gevraagd: "Geloof Gij in God?" Hij zal sputteren: "Ja dat is maar wat je eronder verstaat" en: "In ieder geval niet in de traditionele zin". Zo zal ik als mij wordt gevraagd: "Geloof Gij in de Mens?" eerst ontwijkend antwoorden. "Tja, dat hangt er vanaf wat je 'de mens' noemt en wat 'geloven'." Maar uiteindelijk, als je maar lang genoeg doorvraagt, moet er toch komen: "Ja, dat doe ik." Die grenslijnen tussen overtuigingen moeten we in de gaten houden, anders zijn de discussies in onze cultuur niet interessant meer.'

Henk Visser

Verzorgt bij de Rijksuniversiteit Limburg twee keuzeblokken. Voor de Faculteit der Economische Wetenschappen geeft hij, in samenwerking met de heer Birner, het keuzeblok 'Mensen, machines, modellen: de gevolgen van de computerrevolutie voor wetenschap en samenleving'. Ten tweede zal hij voor de Faculteit der Gezondheidswetenschappen, in samenwerking met V.E. van Reijswoud, het keuzeblok 'Mensen en machines in de gezondheidswetenschappen' verzorgen. Toelichting: iedereen is het erover eens dat de toepassing van computers in uiteenlopende sectoren van wetenschap en samenleving ingrijpende gevolgen kan hebben, o.a. voor de wijze van werken in de wetenschap, in het bedrijfsleven, in de zorgverlening en bij de overheid, en voor vormen van verstandhouding en communicatie.

Henk Visser over technologie en welzijn: 'De technologie maakt vrijwel alles mogelijk, maar daarmee nog niet wenselijk. Dat moet de mens zelf bepalen. Hij, de mens, moet de technologie aan zijn welzijn dienstbaar maken. Dat kan alleen als dit bewustzijn wordt gewekt en er bewuste keuzes kunnen worden gemaakt. Gebeurt dat niet, dan zal de mens zich inderdaad willoos en voortdurend aan een zich random ontwikkelde technologie moeten aanpassen.'

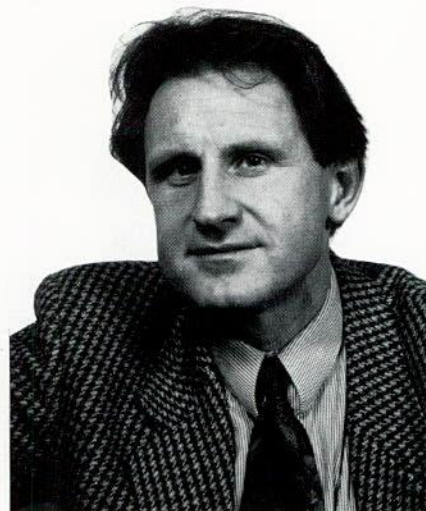

Rob Tielman

Zal bij de Rijksuniversiteit Utrecht horen en werkcolleges geven over 'Sociale en culturele aspecten van het humanisme'. De collegereeks is een inleiding in de sociaal-wetenschappelijke aspecten van de humanistiek.

Rob Tielman over humanisme als lokale folklore:

'Vraag een gemiddelde Nederlandse humanist naar het interculturele karakter van diens levensbeschouwing, en de betrokkene staat met een mond vol tanden. Het is net alsof het humanisme een lokale folklore is, een levensbeschouwing op klompen zagezgd. Dat de meeste culturen minstens evenoude humanistische tradities hebben, is vrijwel onbekend.'

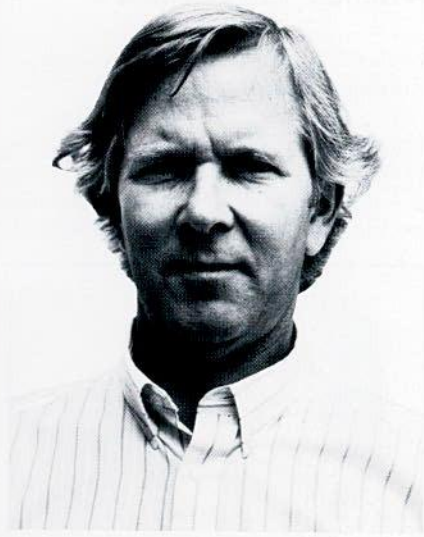
Jos de Beus

Geeft bij de Universiteit Twente colleges over "contemporaine politieke filosofie in humanistisch perspectief". Onderwerp van deze colleges is het hedendaagse egalitarisme, o.a. in de sociale politiek in de volgroeide Westerse verzorgingsstaten.

Jos de Beus over de verzorgingsstaat:

De kapitalistische verzorgingsstaat verkeert in problemen, zoals blijkt uit de opkomst van een onderklasse, de behoudende opstelling van de rijken en de middenklasse, de neergang van de klassieke sociaal-democratie en het gebrek aan maatschappelijke overeenstemming over de doeleinden van en de middelen voor het gelijkheidsstreven. (-) Dit is een van de testen voor het politieke humanisme. Als humanisten echt menen dat het debat over de toekomst van de kapitalistische verzorgingsstaat niet zag verzanden, moeten ze duidelijk aangeven wat de implicaties zijn van hun principe van morele gelijkheid voor alle burgers om het goede leven te leiden.'

Rechten van de Mens gelden ook voor Indonesië

Wouter Achterberg

Verzorgt bij de Landbouwuniversiteit Wageningen de drie volgende colleges: (a) 'Inleiding Natuur en samenleving' over een aantal wijsgerige vragen betreffende de verhouding tussen mens (individueel, maar vooral collectief) en natuur, (b) 'Normatieve sociale en politieke filosofie van het milieu' over rechtvaardigheid en de milieuproblematiek, en (c) het afstudeervak 'Humanistische wijsbegeerte'.

Wouter Achterberg over milieu en welvaart:

'Binnen de milieu-educatie moet de samenhang tussen meerdere problemen duidelijk worden gemaakt. Het is namelijk niet alleen een milieuprobleem, maar ook het onhanteerbaar worden van de huidige verzorgingsstaat, van kosten in de gezondheidszorg, armoede, enz. Al die problemen hangen met elkaar samen. Je moet mensen leren die samenhangen te zien. Educatie dient ook om mensen te laten nadenken over de waarden die zij erop nahouden en de gevolgen daarvan. Andere waarden dienen prioriteit te krijgen waardoor een ander gedrag mogelijk wordt. (...) Als we serieus streven naar een menswaardig bestaan voor al onze medemensen, dan weet ik niet of we op korte termijn nog mogelijkheden hebben om iets aan het milieu te doen. Als je iedereen een Westers welvaartsniveau wil geven, dan kan onze planeet dat niet aan. Aan de andere kant, van mensen die honger hebben kun je niet verwachten dat ze een hekje om het oerwoud zetten.'

Op vrijdag 17 april organiseerde het Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) een debat over de situatie van de mensenrechten in Indonesië. Weer een zeer actueel onderwerp door de Indonesische afwijzing van Nederlandse ontwikkelingsgelden. Dat gebeurde nadat Nederland de mensenrechtensituatie in Indonesië had bekritiseerd na het bloedbad dat op 12 november vorig jaar plaatsvond op Oost-Timor. Het HOM nodigde drie deskundigen uit om met elkaar en met de aanwezigen hierover te discussiëren.

Theo van Boven, hoogleraar mensenrechten, stelde dat voor alle landen bepaalde universele normen gelden als de Rechten van de Mens. Hij ziet dan ook geen reden om Indonesië anders te behandelen dan andere landen. Hij maakte ook nog eens duidelijk dat Nederland bepaald niet alleen staat in z'n veroordelende houding ten opzichte van Indonesië. Want De Europese Gemeenschap (EG) heeft in een verklaring op 28 november vorig jaar duidelijk uitgesproken dat schendingen van mensenrechten consequenties kunnen hebben voor de hulpverlening. Uiteindelijk kan dat ook leiden tot opschorting van de hulp. Wat dat betreft is het Nederlandse beleid dus een uitvoering van EG-richtlijnen.

Indonesië-deskundige Nico Schulte Nordholt maakte duidelijk dat er ver-

schillende soorten van schendingen van mensenrechten zijn. Is voor kritiek hierop nog wel enige steun te verwachten als het gaat om corruptie, bij de kwestie Oost-Timor is elke discussie uitgesloten. Hij vindt het daarom ook een zaak voor de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

Radna Saptari is socioloog en deskundige op het gebied van arbeidsverhoudingen. Hij geeft een kort beeld van de situatie in Indonesië en concludeert dat de veronderstelde versoepeling alleen maar schijn is. Zo kan alleen al het spreken over politieke gevoelige onderwerpen leiden tot langdurige gevangenisstraf.

In de discussie die volgt na deze drie inleidingen wordt vooral felle kritiek geleverd op de stelling van Nico Schulte Nordholt dat je pas iets kunt doen als in het land zelf een sterke protestbeweging of oppositie is. Verder meldde één van de aanwezigen dat sommige politici denken dat er niets meer gedaan kan worden op het gebied van de mensenrechten nu de ontwikkelingsrelatie met Indonesië is beëindigd. Theo van Boven weersprak dat door te benadrukken dat er nog vele andere relaties met het land zijn waarbij de mensenrechten ter sprake kunnen worden gebracht. Nico Schulte Nordholt concludeerde met velen dat het buitenlandse beleid van Nederland gericht moet blijven op bevordering van mensenrechten en op democratisering.

HOM-Nieuwsbrief vol meningen over mensenrechten

'Mensenrechtenbeleid ter discussie' is een themanummer van de HOM-Nieuwsbrief met een aantal uiteenlopende opinies over mensenrechtenbeleid in de nieuwe internationale verhoudingen. Interviews met Erica Terpstra (Tweede Kamerlid voor de VVD), die pleit voor aanscherping van het mensenrechtenbeleid, met oud-HOM-voorzitter Relus ter Beek (nu minister van Defensie) die voor het leger een mooie taak ziet weggelegd in de nieuwe internationale verhoudingen, en een interview met Jan Willem Bertens (Europarlementariër voor D66) over de vaste plaats die mensenrechten in het Europese buiten-

landse beleid aan het verwerven is. Verder in deze Nieuwsbrief samenvatting van Indonesië-debat, verslag van het kamerdebat van 9 april over de voortgangsnootie van minister Van den Broek en een artikel over lobby-activiteiten van de internationale vrouwenbeweging naar de Wereldmensenrechtenconferentie in 1993.

Het themanummer is te bestellen door overmaking van f 5,20 (prijs f 2,50 inclusief portokosten van f 2,70) op giro 1460115 t.n.v. HOM Utrecht, onder vermelding van 'themanummer mensenrechtenbeleid'. Voor verdere informatie over het HOM: 030 - 318145.

RADIO

Van 26 juli tot en met 9 augustus zijn er geen uitzendingen van *De Verbeelding* in verband met de Olympische Spelen. Daarvoor en daarna staan weer volop nieuwe afleveringen gepland, elke zondagmorgen om 9 uur op Radio 1. Voor de precieze onderwerpen kunt u de zaterdag voor uitzending pagina 260 van NOS-Teletekst opslaan.

De *Spiegel* op woensdagmiddag (Radio 5, 12.30 uur) wordt deze zomer gebruikt voor een aantal programma's die te mooi zijn om slechts éénmaal te worden uitgezonden. De volgende mensen en zaken kunt u tegemoet horen: Arthur Rimbaud (8 juli), Lou Andreas Salomé (15 juli), Theodore Fontane (22 juli), Chinese poëzie (29 juli), Bahtiar Arif (5 augustus), Wim Bijmoer (12 augustus), Gertie Bierenbroodspot (19 augustus) en Gijs Schreuders (26 augustus).

Op maandagmiddag (Radio 5, 12.00 uur) in *Het voordeel van de twijfel* staat naast een aantal nieuwe documentaires (o.a. over Martin Veltman en over het Nederlandse platteland) de herhaling gepland van de geprezen serie radiodrama's *Voor het doodgaan*, drie hoorspelen over de verwerking van oorlog. Kees Hulst speelt op 3 augustus *De honger van Armando*. Een man zoekt naar een verleden dat hem door de vingers dreigt te glippen, omdat zijn vingers bijna allemaal dood zijn. 10 augustus volgt *De rede van Jenninger*, waarin Jenninger pleit voor de acceptatie van het Duitse verleden. Acteurs zijn Sam Bogaerts, Heyn van der Heijden en Hugo Koolschijn. 17 augustus ten slotte spreekt de uitvinder van de neutronenbom: 'Ieder zijn fascinatie'. In zijn relaas over menselijke en onmenselijke oorlogen lijkt de Tweede Wereldoorlog in het niets te zijn verdwenen. *De hond van Cohen* wordt gespeeld door Pierre Bokma en Gerard-Jan Rijnders.

dichter Martin Veltman

TELEVISIE

Afscheid van de R.A.F.?

Exclusief interview met Knut Folkerts
Zondag 5 juli, 23.00 - 23.30 uur

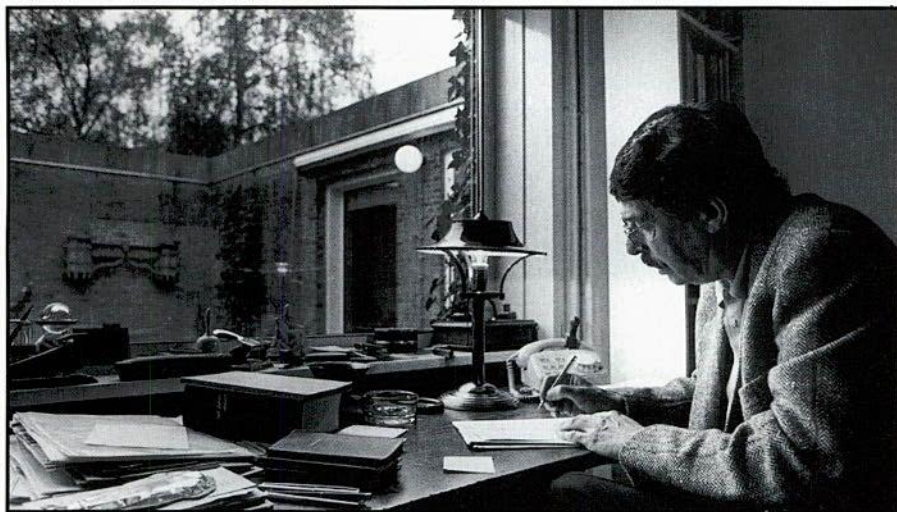
Knut Folkerts, lid van de Rote Armee Fraktion, zit sinds 1978 een levenslange gevangenisstraf uit in het zwaar bewaakte Celle (Hannover). Voor het eerst heeft

Knut Folkerts in 1977

de minister van justitie in Neder-Sachsen toestemming gegeven voor een televisie-interview met hem. Die toestemming is onderdeel van een nieuw beleid dat als doel heeft een verzoening tot stand te brengen met de R.A.F. De onlangs tot opvolger van Genscher benoemde minister van buitenlandse zaken Kinkel maakte kort geleden als minister van justitie een begin met een andere politiek tegenover de Rote Armee Fraktion. De tot dan gevolgde politiek van speciale wetten voor terroristen en de keiharde aanpak van iedereen die verdacht werd van sympathieën voor de R.A.F. had geen einde kunnen maken aan het geweld. Kinkel stond een politiek van verzoening voor en wilde gevangenen eerder vrijlaten. Tegelijkertijd stuurde de R.A.F. een verklaring de wereld in: "Wij hebben besloten om te stoppen met de aanslagen tegen topmensen van de overheid en het bedrijfsleven. We zijn de afgelopen jaren politiek zwakker geworden. We zien het als onze grootste fout dat we veel te weinig contact hebben met al die anderen die eveneens in opstand komen. Voorwaarde voor onze stopzetting is dat de gevangenen die nu doodziek zijn, of al meer dan vijftien jaar vastzitten, zo snel mogelijk vrijkomen. Als de staat zich onverzoenlijk opstelt zullen we opnieuw toeslaan." Wat precies maakt de tijd nu rijp voor de verklaring en voor de toenadering tussen R.A.F. en overheid? Hoe kijkt Folkerts terug op zijn verleden, wat waren ooit zijn motieven om zich aan te sluiten bij de R.A.F., heeft berouw de plaats ingenomen van strijdbaarheid of is er in die vijftien jaar helemaal niets veranderd? Een gesprek met een principieel man, ooit in Nederland gearresteerd, veroordeeld en uitgeleverd.

Foto: Chris Pennarts

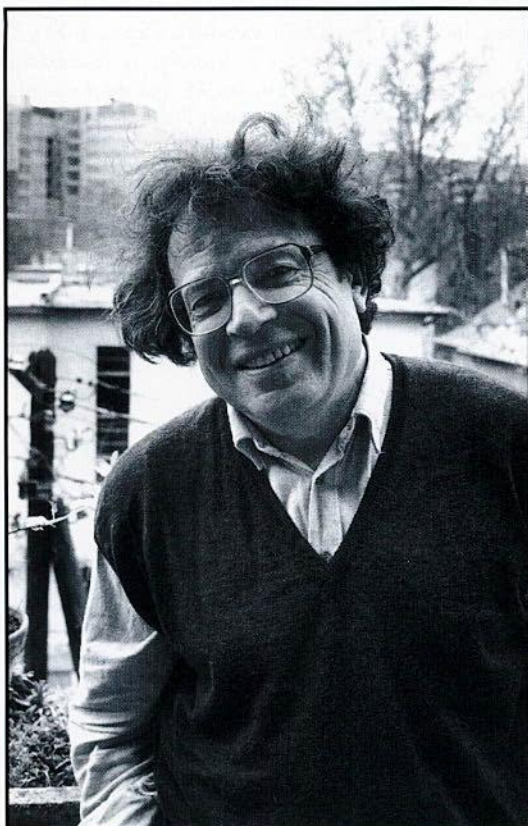

Medewerkers aan het hoorspel 'Voor het doodgaan'

IHEU-congres

Nederland 3 staat wat de HOS betreft in juli verder in het teken van het IHEU-congres. De maand wordt besloten op zondag 26 juli (23.20 uur) met een congresverslag. Op de daaraan voorafgaande zondagen, 12 (23.00 uur) en 19 (22.05 uur) juli, twee portretten van internationaal vooraanstaande humanisten. Nadat eerder al Frank Martinus Arion en Stanley Rensch de revue passeerden, trekken in juli György Konrad en Mohammed Arkoun aan ons voorbij. György Konrad komt elders in dit nummer uitgebreid ter sprake. De in Algerije geboren historicus en islam-filosoof Prof. Dr. Mohammed Arkoun is werkzaam aan de Sorbonne-universiteit in Parijs. Sinds 1960 is hij hoogleraar in de geschiedenis van de islam en de islamitische filosofie. Zijn bekendheid dankt hij onder andere aan zijn 'liberale' opvattingen, of liever gezegd aan de aandacht die hij vraagt voor een 'liberale islam'. Begin dit jaar (van januari tot mei) vervulde prof. Arkoun een gasthoogleraarschap aan de Universiteit van Amsterdam. In zijn colleges maakte hij duidelijk dat de islam als onderdeel van de geschiede-

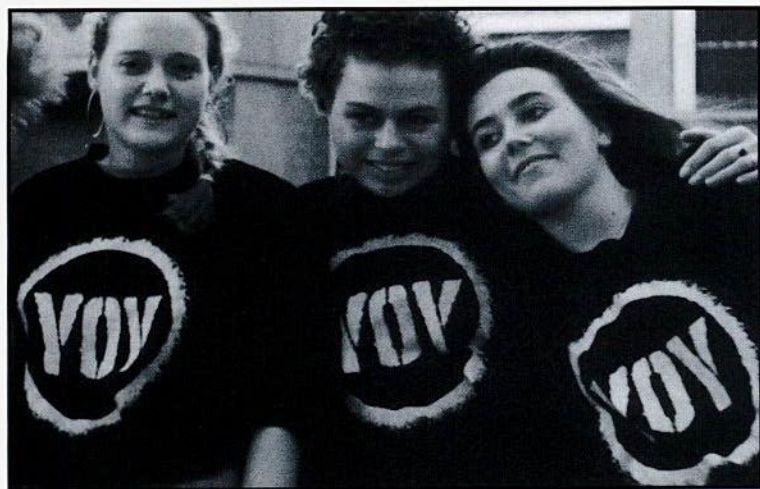
nis van het mediterrane gebied cultureel deel uitmaakt van het westen. Tegenover de door 'ons' als bedreigend ervaren, want fundamentalistische islam, wees Arkoun op het bestaan van een veel liberalere islam. Zijn komst naar Nederland werd in fundamentalistische kringen dan ook bepaald niet toegejuicht.

György Konrad

YOY

In augustus beginnen we met een nieuwe serie uitzendingen van Yoy. Daarover pas in een volgend nummer meer informatie, omdat de exacte uitzenddata bij het perse gaan van dit nummer zo onzeker zijn dat ze alleen maar verwarring kunnen veroorzaken. Wel is zeker dat er uitzendingen komen over onder andere epilepsie, de kleinkunstacademie, jonge ondernemers en de natuur als drug.

Nadere informatie: Postbus 135
1200 AC Hilversum 035-284689

Vervolg van pag. 19

Met de bevoordeling van het christendom in onze samenleving moet het ook afgelopen zijn (afschaffing van de Zondagswet). In dit verband één negatief punt van kritiek: Waarom gepleit voor de genoemde zaken, maar niet geconstateerd dat bijvoorbeeld bij de toekenning van formatieplaatsen van geestelijke verzorgers in de krijgsmacht humanisten nog altijd achtergesteld zijn en dat degenen die humanistisch vormingsonderwijs (en godsdienstonderwijs) geven op openbare scholen dat veelal voor een hongerloontje moeten doen, terwijl het op confessionele scholen volledig wordt betaald?

Maar al zullen sommige verlangens van de jongeren niet bij ieder van ons onmiddellijk instemming ondervinden, toch is hun grondhouding er een die in humanistische kring veel sympathie zal oogsten, omdat het een fundament is voor een nieuwe politieke orde. Er zal in onze geschiedenis een periode aanbreken waarin de mens centraal staat en niet langer het christelijk normbesef (zoals het CDA dat meent te moeten verdedigen). Deze wat ik zou willen noemen "tweede doorbraak"* kan naar de mening van de meeste humanisten niet snel genoeg beginnen. Daarom tot slot de jongeren zelf aan het woord met hun ideologie: *'Wanneer een partij te lang aan de macht is, wordt het gevaar groot voor politieke verstarring. Dit maakt het noodzakelijk om naar alternatieven te zoeken in de vorm van een coalitie zonder het CDA. (-) Wij streven naar een regeringsbeleid dat geen betuttelende christelijke denkbeelden opdringt, maar dat het zelfbeschikingsrecht van mensen over hun eigen leven erkent. Een beleid dat (-) sterk gericht is op een ingrijpende democratisering en ontzuiling van de Nederlandse samenleving.'* Eens te meer lijkt het duidelijk dat de jeugd de toekomst heeft!

Guus den Besten

*) De eerste doorbraak gebeurde vlak na de Tweede Wereldoorlog, toen het niet langer vanzelfsprekend was dat godsdienstige mensen op een confessionele partij stemmen. Dit leidde er met name toe dat kiezers van confessionele huize ook op de uit de SDAP voorgekomen gingen stemmen.

Het PAARS REGEERACCOORD is telefonisch te bestellen bij elk van de drie politieke jongerenorganisaties: Jonge Socialisten (020-5512452), Jonge Democraten (070-3858109) of bij de Jongeren Organisatie Vrijheid en Democratie (020-6242000).

Van het hoofdbestuur

Hoofdmoot van de juni-vergadering vormde de bespreking van het jaarverslag over 1991 en het beleidsplan voor 1993 van het HV zelf en de jaarverslagen en beleidsplannen van de (relatief) autonome diensten en de werkstichtingen van het HV. Behalve deze stukken, die aan het congres in november voorgelegd worden, waren er ook drie congresvoorstellen in conceptvorm waarover het hoofdbestuur zich diende uit te spreken. Een ervan bevat een voorstel voor financiële regelingen met betrekking tot gemeenschappen/afdelingen, een en ander heeft betrekking op de organisatie van de

humanistische uitvaartbegeleiding. Een probleem dat momenteel vooral veel tijd van de directeur vraagt, is de huisvesting: onverwachts en vlak voor de verhuizing naar een ander pand bleek dit toch niet beschikbaar. Er wordt naarstig naar alternatieven gezocht en het hoofdbestuur heeft het dagelijks bestuur gemachtigd knopen door te hakken - het is de verwachting dat dit nog in juni zijn beslag krijgt.

Van de inhoudelijke onderwerpen waarover gediscussieerd is, valt de vrouwenbesnijdenis te vermelden, waarover het HV te zijner tijd met een standpunt naar buiten wil treden.

Jorine Boegem, algemeen secretaris.

Foto-expositie New Delhi in Rotterdam

Karin Oppelland fotografeerde in een sloppenwijk in New Delhi een toneelstuk dat werd opgevoerd in pantomime omdat de toeschouwers niet konden lezen en schrijven. Er waren met drie thema's: alcohol en drugsverslaving, de positie van de vrouw, en het beheer van een eigen waterbron.

De expositie van de foto's die dit opleverde, is te bezichtigen van 15 mei tot 15 augustus in het Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48 te Rotterdam.

Vijf lezingen gebundeld

De samenvattingen van vijf lezingen die werden gehouden in de afdeling Amsterdam over het thema 'zorg, macht en mondigheid', zijn nu gebundeld verkrijgbaar. De onderwerpen en sprekers waren: J.Glastra van Loon over zorgers, doeners en macht; J.van Zijverden over zorg, een mogelijkheid en een beperking in menselijke contacten; H.J.J. Leenen over verdeling van de schaarse middelen in de gezondheidszorg;

E. Hoogeveen over macht, onmacht en machteloosheid; en H. Hillmann over zorg naar menselijke maat.

De bundel bevat ook een korte persoonsbeschrijving van de sprekers en de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond. U kunt de bundel bestellen door f 8,- over te maken op giro 602700 van de penningmeester van Humanistisch Verbond - Amsterdam. Als u de bundel zelf afhaalt (R. Vinkeleskade 64 op maandag, dinsdag, woensdag of donderdag tussen 10 en 12 uur) betaalt u slechts f 6,-.

Wie wordt de opvolger van Jan Glastra van Loon?

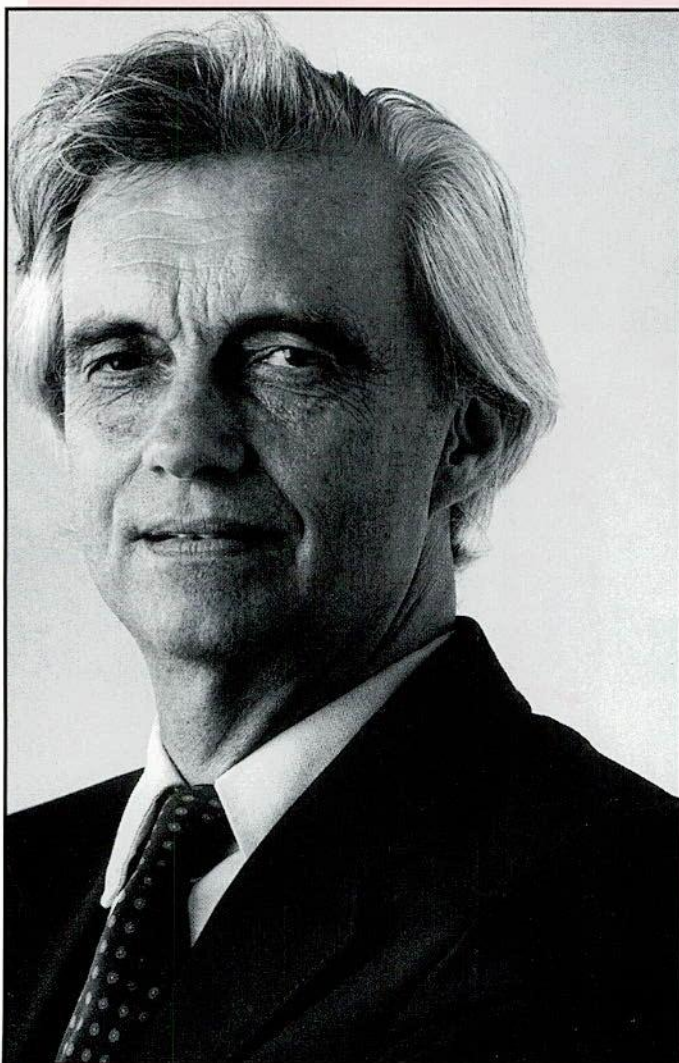

Foto: Chris Pennarts

Onze voorzitter, Jan Glastra van Loon, heeft laten weten zich op het congres in 1993 niet opnieuw beschikbaar te stellen. Het hoofdbestuur heeft daarom een kleine commissie benoemd, bestaande uit Anneke Krijnen, oud-hoofdbestuurslid, Rob Tielman, oud-voorzitter, en de huidige voorzitter, die de voordracht van een nieuwe voorzitter (v/m) zullen voorbereiden.

Aan u het verzoek de commissie te attenderen op mogelijke kandidaten. Een profiel-schets is bij het directie-secretariaat op het Centraal Bureau op te vragen: tel. 030-318145. Brieven t.a.v. de Voordrachtscommissie, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Hoewel de opvolging dus pas speelt in 1993, luidt het verzoek zo snel mogelijk met suggesties te komen opdat de commissie in alle rust haar werk kan doen. (J.B.)

Jan Glastra van Loon: in 1993 geen HV-voorzitter meer

Geïnteresseerd in jeugdhulpverlening?

Van het Samenwerkingsverband Levensbeschouwing Jeugdhulpverlening, dat nog niet zo lang geleden is opgericht en waarin ook het HV participeert, kwam het verzoek te polsen of er leden zijn die zich willen inzetten voor het opzetten van een projectgroep en/of willen meedoen in een van de projecten. Een en ander is nog in de fase van voorbereiding, zodat er over tijdsbeslag en invulling nog niet veel gezegd kan worden. Wel staat vast dat de bijeenkomsten in Utrecht gehouden worden. Mocht u geïnteresseerd zijn, laat u dit dan weten aan ondergetekende p/a Postbus 114, 3500 AC Utrecht. (J.B.)

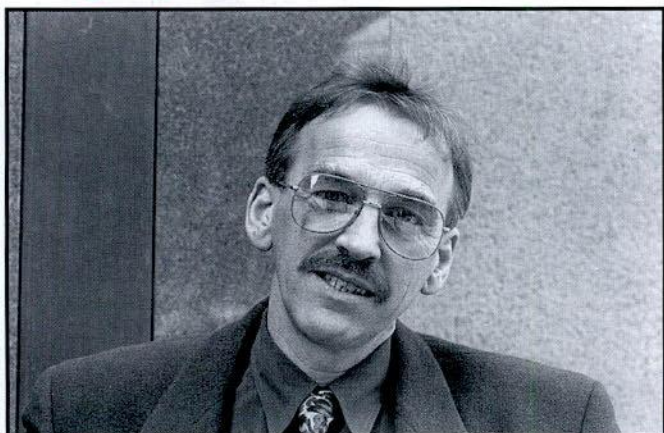
Nieuw nummer kaderblad 'Humus'

Veel nieuws over het Humanistisch Verbond in het nieuwe nummer van het kaderblad Humus. Bent u actief in het HV, of zomaar gewoon geïnteresseerd in wat er reilt en zeilt in het Verbond, dan kunt u eigenlijk niet om 'Humus' heen. Het laatste nieuws over de (vertraagde) verhuizing van het HV, een interview met Martje van Praag, veel nieuws over de

koerstoer van directeur Joost de Vries, de ontwikkeling van proefregio's en het opstarten van het project 'Samen leven'. Verder een verhaal van Martijn Verbrugge over de marketingmogelijkheden van het HV.

U kunt een gratis nummer van 'Humus' toegestuurd krijgen door even te bellen naar het Humanistisch Verbond: 030-318145

Lezingencyclus filosofie in Leeuwarden

M. Manschot op 14 januari in Leeuwarden

In Leeuwarden start op 13 september een lezingencyclus over filosofie. Plaats: de zaal van het Fries filmcircuit in De Beurs, Zaailand 112, Leeuwarden. Aanvang: 14.00 uur. Belangstellenden worden verzocht een bijdrage in de kosten over te maken op giro 857558 ten name van de penningmeester van de HV-afdeling Leeuwarden in Giekerk. De kosten zijn f 35,- per persoon voor leden en f 50,- voor niet-leden HV.

Da data van de lezingen zijn: 13 september (en dus niet 19 september zoals in het vorige nummer foutief stond vermeld!) W. van Dooren over

Nietzsche.

11 oktober R. Tielman over de cultuurhistorische achtergronden van het humanisme. 8 november H. Kunneman en J. Glastra van Loon, een debat over humanisme en postmodernisme.

13 december A.Ch.Pierson: inleiding over sterven en dood.

10 januari A.Ch.Pierson: over vrijheid en waarheid.

14 januari M.Manschot over medische ethiek.

21 maart M.F.Fresco, die met betrekking tot voorgaande lezingen de dwarsverbindingen zal belichten.

Huma-Markt in Beverwijk

In de maand september zal in de bibliotheek van Beverwijk een tentoonstelling te zien zijn met veel materiaal over het humanisme. Onder andere affiches, brochures, persberichten en een videoband. Aansluitend is er op 26 september in 'De Slof', Kerkstraat 146 in Beverwijk een grote manifestatie over alle humanistische organisaties.

Alleenstaande humanisten hebben succes

Tijdens de eerste bijeenkomst op 29 maart van alleenstaanden, georganiseerd door de Werkgroep Alleenstaande Humanisten, is uit een enquête gebleken dat er in deze gelederen veel behoefte bestaat aan landelijke themadagen of -weekenden. Levensbeschouwelijke gesprekken, uitwisselen van oplossingen met betrekking tot wonen, reizen en leven zonder partner en vergroten van de vriendenkring stonden bovenaan de verlanglijst als thema voor volgende bijeenkomsten.

Daarom zal in het voorjaar van 1993 een landelijk weekeinde worden georganiseerd. Ter voorbereiding hiervan komt de Werkgroep op zaterdag 26 september in Bunnik bijeen voor een vergader/wandeldag. Alle alleenstaande leden die willen meedenken en -lopen zijn op die dag van harte welkom. Zij kunnen zich schriftelijk aanmelden bij de voorzitter van de Werkgroep, met bijvoeging van een gefrankeerde antwoordevelop waarmee nadere gegevens zullen worden toegestuurd. Doe mee en sluit je aan!

De belangstelling voor de bijeenkomst op 29 maart was enorm.

Zowel voor de realisering van het landelijk weekeinde volgend jaar als voor het organiseren van andere activiteiten, is met spoed versterking nodig. Meer bestuursleden, maar ook mensen die een helpende hand kunnen bieden, zowel organisatorisch als administratief als op het gebied van p.r. en communicatie. Wie meldt zich?

Een plezierig effect van de dag in Zeist is dat verschillende mensen geïnspireerd raakten tot het organiseren van plaatselijke of regionale activiteiten voor alleenstaande humanisten. In Den Haag is iedere derde vrijdagavond van de maand nu bestempeld tot inloopavond voor alleenstaande leden. Ook in Haarlem bestaan plannen. Den Haag koos als motto 'Alleen staan, samen gaan'. De Werkgroep neemt dit motto van harte over. Maar laat de Werkgroep dan niet alleen staan. Alle aanmeldingen, berichten, etc. graag naar: Agnes de la Rie, Laan van de Marel 621, 7823 BS Emmen; telefoon: 05910 - 22648.

Lid worden van het Humanistisch Verbond in eenvoudig.

Lid worden van het HV is eenvoudig. Stuur een kaartje met uw naam en adres naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. U kunt ook bellen: 030 - 318145. Als richtlijn voor de hoogte van de contributie wordt een half procent van uw bruto-inkomen aangehouden. Als minimum-contributie geldt een bedrag van f 75,-, als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of hoger. Is dat bruto-inkomen lager dan f 18.000,- dan betaalt u f 45,-. Jongeren onder de 27 jaar betalen een minimum van f 35,-. U kunt de contributie desgewenst in termijnen betalen: per kwartaal of per halfjaar.

Uitgangspunt is het individueel lidmaatschap. Per lid kan een persoon, wonend op hetzelfde adres, zonder enige verdere kosten medelid worden. Deze ontvangt dan geen Humanist. Bij aanmelding ontvangt u van ons een acceptgirokaart om te betalen.

U kunt ook eerste een gratis informatiepakket aanvragen

Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of nog makkelijker: bel 030 - 318145.

VRIJWILLIGE BIJDRAGE

STEUNFONDS
HUMANISME

G I R O 6 1 6 8

Steun de actie van het Steunfonds Humanisme voor bestuurlijk vrijwilligerswerk.

(Ingezonden mededeling)

Pedagogisch Studiecentrum Humanistisch Vormingsonderwijs

Wegens het vertrek van een van onze medewerkers ontstaat m.i.v. 1 september 1990 een vakature voor

PEDAGOGISCH DIDAKTISCH MEDEWERKENDE

in de regio west voor 0,5 formatieplaats
(rechtspositiebesluit onderwijs is van toepassing)

Functie-informatie

De te benoemen medewerkende zal worden belast met taken op het gebied van begeleiding/scholing van hvo-geevenden in de regio west, die bestaat uit de provincies Utrecht en Noord-Holland.

In overleg met een kollega uit de regio wordt jaarlijks een taakverdeling gemaakt in planning en uitvoering van activiteiten.

In de huidige taakverdeling behoort de provincie Noord-Holland tot het voornaamste werkgebied van de te benoemen medewerkende.

Wonen in een centrale plaats in dit gebied is gewenst, omdat woonplaats tevens standplaats is.

Deelname aan beleidsvoorbereiding en landelijk coördinerend overleg, $\pm$ 2 keer per maand te Utrecht, behoort ook tot het takenpakket.

Functie-eisen

- Een ruime ervaring in het werkveld humanistisch vormingsonderwijs in al zijn geledingen;
- Geïnteresseerd zijn in implementatie van het in 1989 verschenen Leerplan in met name scholing/begeleiding;
- Een voor humanistisch vormingsonderwijs geëigende opleiding;
- Ervaring in het werken met volwassenen;
- Goede contactuele en organisatorische eigenschappen.

Sollicitaties binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad graag richten aan Bestuur van het Pedagogisch Studiecentrum HVO, Plompetoengracht 21, 3512 CB Utrecht, (tel. 030 - 341700)